

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžeje 20 kiekvieno
mėnesio. Metinė prekė
su prisiuntimu:

Rusijoje uždeng-
tose gromatose . 6 rubl.,
Prusose . . . 4 mark.,
Amerikoje ir kitur 5 mark.

VARPAS

Apgarsinimai „Varpe“
kaštuoja už kiekvieną ke-
tvirtai dalį eilutę smulkiu
raštu spaustą 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje T i l ž ė j e.
(Tilsit, Ostpreussen.)

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Kas išz to naudoja?

Kaip pasiklosi, taip ir miegosi — sako prie-
žodis. Kad šiandien lova mūsų, kurioje miegame,
kieta ir skandi yra, visi tai žino; bet keno tai
kaltė? Nemokėjo nė mūsų tėvai, nė mes patys
pasikloti jos taip, kad galėtumėm jau šiek tiek ge-
rai pasilsėti po smarkiam darbui. Ne tik tai pa-
silsio neturime gero, bet ir darbas mūsų sunkes-
nis, kaip kitų aplinkinių; vaisiai jo mažesni pas
mus, jai norėsim juos sulyginti su vaisiais kokius
renka kitos, jau nesauvaldiškos, bet tokiaime pat
padėjime esančios tautos, ir neskaitlingesnės, nė
neturtingesnės už mus.

Ziūrėdami, ar tai į pietus ar į vakarus, ar
į rytus, atrandame jau tikrai, galima sakyti, ka-
pines mūsų protėvių. Sostapylė Mendovės Min-
sko rėdyboje, Naumiestis (Nowogrodek), turėjo
buti lietuvių apgyventas, kada Lietuvos Kunigaik-
sztis ten savo sostapilę uždėjo, nes tarp svetimų
gaivalų nebutų sav vietos gyvenimo rinkęs; šian-
dien bereikalo čia jieskotu kas lietuvių: išnyko
jie jau nuo seniai. Išnyko ir visos giminės lie-
tuviškos kilmės: prusai, juodvyžiai, gerulai, tikrai
kur ne-kur senovės kapinės jų teliko, idant pa-
rodyti svetui, kad čia kitą kart gyveno tautos,
kurios dėl apsiginimo savęs išmintingai stengtis
prieš savo nedraugus nemokėjo, ir pertai išnykti
turėjo. Teisybė, nedraugai tų išnykusių tautiškų
gaivalų buvo galingesni ir išmintingesni — bet
kas-gi ir išnykusiems drandė išmintį ir galybę
sav išsidirbti? Juk buvo iš ko? Tautos lie-
tuviškos kilmės tuom-syk buvo galingos, galiingės-
nės už ne vieną iš šiandien garbingai savvaldy-
stėje gyvenančių, bet rubežiai jų susisiaurino ir
keletas genčių suysis išnyko.

Ne galybės ir skaitlingų armijų mums truko
dėl apgynimo savo reikalų, bet truko išmintingo
pasielgimo, užsitikėjimo patiems sav ir broliškos
meilės tarp mūsų. Kada nedraugai lietuviškos giminės
užpuolė naikino vieną jų dalį, kiti, jaigu nebuvo
pagelbinjais tų nedraugų, tai jau retaiėjo į pa-
gelbą saviems, kitoki vardą nešiojantiems.

Nė lietuviai, nė žemaičiai n'ėjo į pagelbą naiki-
namiems vokiečių prusams, nė lenkų — juodvy-
žiams. Nedraugai mūsų giminės, išnaikinę ap-
leistus mūsų brolius, susidrutinę galėjo jau dra-
šiaus užpuldinti ir lietuvius su žemaičiais, kru-
voje dar besilaikančius; pažinę stoką tarp mūsų
solidariškumo, vienybės ir išminties, drašiai vis
tankiaus pradėjo užgauti ir Lietuvos širdį, nes
jiejie, nors platino savo rubežius į rytus,ėjo
jau silpnyn. Aplinkiniai naudojo iš mūsų span-
gumo. Negalima užtatai nė peikti, nė keikti jų,
nes svetimiems nėra reikalo buti mūsų gerais
mokytojais; ir mes ne kitaip darytumėm, jai tikrai
rastumėm aplink savę kur kvailesnius.

Šiandien netekome savvaldytės, rubežiai
reikalų mūsų labai susisiaurino, bet matomai
skaudus nuopuoliai pereitės ne ką mus išmokino:
nesutikimai, užvydėjimai, nupeikimai vieni kitų
kaip žydėjo, augo ir kartų vaisių atnešė mums
senesnėje pereitėje, tokį jau, jai ne skaudesnį
atneša mums ir dabar. Seniaus, daugiaus turė-
dami, galėjome ne taip jausti, jai ką nužudėme,
šiandien, mažai turėdami, neturime jau labai ką
daugiaus žudyti, apart gal pačios mūsų tau-
tiškos esybės. Ziūrėdami į mūsų darbus, turime
paabejoti, ar ta esybė mūsų ištikro mums brangi
yra? Žinoma, kad tvirtybę duoti mums gal tik-
tai vienybė, meilė broliška tarp visų lietuvių,
solidariškumas tarp jų — bet to dovanai kas
mūsų eilėse jieskotų. Ne tiek meilės broliškos,
solidariškumo, ne tiek pagelbos reikale lietuvis
gal laukti nuo lietuvio, kiek prieštaravimų ir
priešgynybių. Tą patį atitinkame tarp neapšvie-
stų ir apšviestųjų. Tarp neapšviestųjų lietuvių
juk tankiausiai atsiranda denuncijantų, pranešan-
čių maskolių policijai apie dirbančius dėl tėvy-
nės gero apšviestuosius lietuvius; ar nėra to-
kių ir tarp apšviestųjų? tikrai pasakyti negalime.
Apšviestunai vienok, jai ir tiesiog nedenuci-
javoja savo brolių maskolių valdžioms, tai jie
kitokiu budu stabdo darbą kitų lietuvių. Užtenka
kad vieni užmanyti atlikti koki-nors tikrai svarbų

del visos lietuvių reikala — tuojaus kiti vė-
saip peikdami, apskūsdami be jokio pamato už-
manytojus ir darbinikus, kurie stengėsi tą darbą
atlikti, nepalieka vietos del susitaikymo, bet ma-
žina vertę darbo, diskredituoja darbinikus akise
kitų lietuvių, ir eilėse pačių darbinikų toliaus at-
siranda daugiaus rugojimų viens ant kitų, ne
kaip dirbančių. Vieni kitus apkaltina, nors, tei-
singai sakant, visi lygiai kalti yra.

Taip darė mūsų sentėviai, nors vaisiai to-
kių darbų šiandien išrodo jų klaidumą, bet da-
bar gyvenantieji Lietuvos vaikai stengiasi mėg-
džioti sentėvius ir tai mėgdžioti ne darbuose,
visuomenei naudingose, bet išrenka kuoblo-
giausius del mėgdžiojimo. Kodel taip daro?
Gal del gero lietuvių? Teisybė, visi gerą lie-
tuvių tur ant lupų, bet pasielgimu geriaus pa-
sirodo ardytojais ir stabdytojais gero. Da dar-
bas koks-nors pas mus nepasirodė, jau įsiai dau-
giaus randa negatyvų peikėjų, ne kaip padėtojų;
yra pas mus gana daugel visokių užmanymų ir,
teisingai sakant, net per daug del mūsų spėkų,
bet kas iš to daugumo užmanymų, jai ne daugelis
iš jų išikunija arba ir išikuniję neilgai gal gy-
vuoti deliai stokes padėtojų. Tokiu budu geriaus
užmanymai pražuva, jokios naudos neatnešę mūsų
tautai; darbinikai, kurie iš pradžios prie darbo
prisideda, nužudo ir norą dirbti toliaus, pamato,
kad darbas jų problematišką teatneša nandą. Jai
viskas aplink mus miegotų, nieks neitų į pry-
šakį, nebūtų tai labai įžeidinga, bet kada visi
kruta ir iriasi, nepasekančius drange kiti min-
džioja. Iš mūsų tāsimosi ką-gi mūsų reikalai
naudoja? Dykai ir ilgiansi laikai nieko gero neat-
neša, viską reikia sunkiai užsipelnyti — be sunkaus
neperstojančio darbo nieks nerenka nuo savo
lauko vaisių, bet juos renka svetimi, kurie iš
mūsų pailsimo gerai mokėjo naudoti.

Nuo paskutinio lenkų maisto vos bertainys
amžiaus praslinko, bet daugel mes nužudėme
tiktai per tai, kad išmintingais sutartyje apginė-
jais mūsų reikalų buti nenorėjome. Maskoliški
laikraščiai parodė, kad nuo 1864 iki 1889 metų
tiktai 900.000 desiatinų žemės Lietuvoje iš
rankų katalikų valdytojų perėjo į rankas stačia-
tikių maskolių. O ką nužudė mūsų kalba, ką
nužudė mūsų tikėjima — jau ir nē neminesime.
Valdytojai mūsų dabar vis drąšians atima vieną
po kitai mums prigulinčias tiesas, siaurina rube-
žius mūsų reikalų, mes-gi tiktai dairomės, ma-
tome pikta, bet kaip jį nuo savės atitoliti, nē-
žinome ar nenorime kelių del to jieskoti. Teisybė,
jau šiandien sunkians yra tuos kelius atrasti, kaip
tai buvo nors bertainys šimtmečio atgal — bet kada
tą syk tiesas mūsų siaurino, mes tiktai žiurėjome
kas iš to bus.

Ko norėjome, to ir sulaukėme — tuomi ką

padarėme, nieko daugiaus užsipelnyti negalėjome
kaip tiktai tai, ką šiandien turime. Idant ką iš-
derėti, reikia pirmiausiai dirbti vienybėje, reika-
lauti be perstojojimo drąšiai sutartyje vardan visų,
reikia parodyti, kad mes mokame sutikti ir bro-
liais sav, o ne nedraugais buti, kad neteisybė
valdžių, baudžianti vieną iš mūsų, užgauna tuomi
visą tautą.

- j - a -

Kur?

Pagal F. Rükert'ą.

Buvau aš klabinęs Turtybės namus:
Per langą man išmetė du skatikus!

Buveinę Garbės aš pabeldžiau tada:
Čia — sako — tik ricieriams esti vieta.

Aitriai aš dunknočiau Dorybės namus:
Ten manę patiko cinizmas bjaurus!

Namuos Dievinyčios jieskočiau romės:
Bet ten farizėjų jau pilna minės.

Aš barškinau kliamką ir Meilės namų:
Bet ten jau styposo penkiolka kitų.

Į Darbo šventnyčią aš šokau tada:
Bet ten tik išgirsi: „vargai ir bėda!“

Ir Rymasties rumo jieskočiau karštai:
Bet niekur jo nēr, — išilgai ir skersai.

Dar vietą žinau, kur tyku ir ramu —
Ant galo pabelsti tenai ketinu:

Kur baltas berželis linguoja šakoms,
Ten atsilsį rasiu po vejoms žalioms . . . .

J. M—ys.

Pagieža.

Lenkiškai parašė Brolis.

Lietuviškai vertė V. K.

III.

Sustojo, iškinkė arklius, pririšo prie vežimų ir, išsi-
traukę kelionės maistą, nuėjo į karčiamą pasidrutiti.
Vos susėdo, Kersis, papsėdamas prie lango pypkę, atkreipė
galvą ir tarė:

— Anuprai, tavo arklys pasileido ir bėga už kelio
į želmenis.

Senukas atsistojo, bet kol pasikėlė iš užstalės,
kol perbėgo kelią, arklys jau pripuolė prie rugių. Nelaimė
davė tuomtarpu Dabravyciui joti: sustojo, luktelėjo, kol
arklys nenukando želmens, paskui su gyvulišku kantan-
tumu stvėrė jį už apinasrio ir nuvėdė į dvarą.

Karčiamoje pasidarė subruzdėjimas. Keršio bernu-
kas, ką pagriebė kepurę, norėdamas bėgti į pagelbą-
seniui sugauti arklių, stovėjo išsiziojęs iš nusigandimo.
Rodėsi, kad arklių tiesiog pastvėrė vagis, bet paaiškinus
arendoriui, kad tai jų akamonas — aprimo truputį.
Nelaukdamas nieko Keršis su Anupru nuėjo į dvarą.

— Kaip jau žmogų pradės persekioti nelaimė —
teigė Daugelis, atsikreipęs į susiedus — tai jau pradės;
tai kad ir su Anupru: vasarą ledai išmūsė javus, žiemą
sudegė klėtis, o čia vėl bėda, arendorius sako, kad jų
akamonas ne kas per žmogus, gal da ir pusrublį išlupti.

— Tai, jau tuoj pusrublī! — atsišaukē Vislavas, o Badmarių Keičius pridurē:

— Pusrublīs — tai skatikas! . . . Anupras per visa kelią kasžin ar išleis pusrublī, o gal ir ne . . . Tuomtarpu Keršis su Anupru, artindamiesi prie dvaro šnekučiavo:

— Ejan su tamista — tarē pirmasis — nes jaigu piktas žmogus, tai da gali išplusti; man vis tiek, patylėsu ir gana . . . o kad but ējēs Vislavas, kaip ketino, neužtylėtu, ir butų pikčiaus . . .

— Pludimā žmogus gali nukęsti — pasakē tyliai Anupras — kad tik nenuplęstų . . . Ir taip jau visaip manšciau — ir samda neužmokēta, ir druskos nē žiupsnio, ir dušpinįgių truputis da pasiliko . . .

— Su arenda mažas daigtas. Sako, neva ponas pasakēs vaitui, kad palauktų iki rudenini . . . Štai ir pupžydis po šonu.

— Pas mus po tų ledų per visa žiemā pupžydis; tiesa, nēr kā ant Dievo rugoti, gavau šiek tiek rugių iš dvaro ir tamista paskolinai pusę statinēs: kaip nors žmogus išgruzdēs, bet, rudenyje, kaip atiduosi — vėl nieko . . .

— Ko čia skubjti! — sumurmėjo Keršis — ir ponas palauks, ir aš palauksiu, o paskui, pamaži atsigriebsi.

Taip šnekučiuodami, įėjo į dvaro kiemā, nusiēmē kepures ir laukē. Praslinko pusē valandos. Dabravycius sēdėjo už stalo ir nematē jų. Vos juos užtėmyjo, veidas išreiškē laukinį, gyvuliškā džiaugsmā: pašoko, išbėgo ir pagal savo budā tigro akis įstebėilyjo į akis žmonių. Keršis sudrebėjo, kaip avis prieš vilkā, ir klaidžias akis nuleido žemyn. Minkelis nubalo, bet nenustojto ramybės, prisiartino ir pradėjo pasakoti, kaip visas atsitiko.

— Meluoajate, chamai! — riktelėjo Dabravycius — o iš kur jus?

— Iš Damėnų parapijos.

— O kam priklausote?

— Ponui Jelenskiui — tarē linguodami.

— Hm . . . sugriežē ir vienoje akimirkoje tapo baisum.

Minkelis, žiurėdamas į baisu veidā, pradėjo mislyje kalbėti; „Po Tavo apginimu“ . . .

Priežastis Dabravyciaus piktumo buvo labai aiški: turėjo prieš akis du smagius vyrus, nepažeistus, neapdriskusius, nedrebančius . . . matē šviežienā, turėjo jā savo naguose . . . galėjo išmušti kančiumi, kiek tik nori, nuplėsti, kiek gali; štai — vienas zodis: Jelenskiui — ir viltis žuvo. Daug apie jį girdėjo! Buvo tai kietas, chlopomanas, išnaikino savę baudžiavā, išmislyjo chlopams mokslinycias, sudā išrinkto žmogaus ir plynia žino kā . . . Nuskriausk tokio pasiutėlio žmones, tai kol gyvas minėsi.

Tigras stoja prieš silpnus versius, galanda iltis, suka voudega, štai iš užkrumio kyšt didelē galva tauro ir padukēs žveris turi tranktis.

— Šalin! — suriko Dabravycius — šalin latrai! Po svetimus javus ganyti! . . .

Šoko nuo prieangio, sēdo ant arklio ir išlėkē į laukā. Koks ten nususeg bernukas pasakē nusiminusiems žmonėms, kad ponas užveidas sugriš negu tik vakare.

Dabar tik suprato, kad čia dalykas nelengvas; nuleido galvas ir su palaidais plaukais stovėjo lyg užkeikti. Štai atsidarē durys ir po priežiura susikuprinusios senukēs išbėgo ant prieangēs du vaikišciai. Sostojto ir didelėmis akimis tēmyjosi į pakelevingus, tie taipgi pakėlē akis; kelios minutes perėjo bežiurint, paskui Jackus tarē:

— Tėtē išjojo, ar turite reikalā?

Anupras išguldē visā dalyka pavartauniai, lyg kalbėdamas su seniausiu.

— Tavo arklys tvarte! . . . Ignotai, eik šian! . . . Bernukas atbėgo.

Tuojaus atiduok arklį šitam žmogui — užcypē savo plonu balseliu, o didelēs akys sužērėjo, kaip dangus ant pазaro.

— Negali! — sušuko vyresnysis, blizgėdamas juodais briliantais — tėtē pyks.

— Tvertas, ponaičiai, užrakitas ir raktā turi ponas — paaiškino Ignotas.

— Skubjkis greitai pas tėtē! varē Jackus, bet vyresnysis pagriebē jį už rankos ir, traukdamas į kambari, šaukē:

— Tėtē neduoda tau su chlopais šnekėti, nes tu mažas ir nieko da nesupranti, tiktai aš galiu.

Jackus purtėsi, šaukē Ignotā, kol nešiotē nepaēmē jo ant rankų ir neįnešē į kambari.

— Dievo galybē — sušnabždėjo susiedui Anupras — iš kur jis gavo taipto išmintingā vaikā? . . .

Tuojaus atbėgo Ignotas, liepē atsitraukti ir nesirodyti iki vakarui, nes kaip dažinos ponas, kad su vaikais šnekėjo, da bus piktesnis.

Atsiduso ir nuliudę nuėjo.

Kada keleiviai dasižinojo apie viskā, čia ir ten girdėti buvo piktžodžiavimai: galėtum jau kinkyti ir važiuoti, o čia lauk: kad jis prasmegtų! . . .

Minkelis malšino susiedus.

— O kā? niršo tulas — gal jam sveikatos nuo Dievo prašyti? keturiosdešimtys vežimų turi stovėti ant kelio, o tamista da šneki . . .

— Kristus sako . . .

— Kā čia Kristus sako! — riktelėjo Vislavas — Kristus sėmenų į Ryga nevažiojo, samdos nemokėjo . . .

— Mulki! — suskambėjo balsas Daugelio — už pažeidimā Dievo majestoto kaip aš tau žiebsiu, tai kaulų nesurinksi!

— O rungas kam? — sumurmėjo nubartas, bet tiktai dėlto, kad netylėti, ir prisitraukē.

Laikas, lyg tyčia, slinko pamaži.

Vislavas da išpradzių juokėsi, nuduodamas neva ramybē, bet ir tas ant galō užsidumojo: jau kas-žin kur butum, o čia stovėk ir lauk, da nežinia kol . . .

Kaip tiktai saulē pradėjo leistis žemyn, Daugelis truktelėjo Anuprā už rankovēs:

— Eiva, brolau!

Keršis priežtaravo.

— Buvau syki, eisiu ir antrā; tamista nekantrus, drėbsi kokį neatsargū žodį — ir da labjaus pagadjsi.

Daugelis sumurmėjo atžagaruodams, bet pasiliko. Ir vėl su-iedai stovėjo prieš prieangę, nusiēmę kepures. Jau gerai sutemus, sugrižo Dabravycius. Išėjęs parodē dideles baltas iltis ir suriko:

— Ko jus naktimis valkiojate! Ar vogti, latrai, norite? . . . Ateikite ryt anksti ir atsineškite tris rublius, suprantate? !

Minkeliui net akys aptemo.

— Dauggalis pone, namieje badas ir vargas; už keturiasdešimtis mylių vos septynis gausiu — atmik, dauggalis pone, Dievā.

— Lauk vagie! . . . Ignotai, paleisk šunis . . . o žiurėk, kad tie latrai neišvestų arklio . . . Tris rublius! — tarē ir užtrenkē duris.

— Bėgkite — šeptelėjo vaikinas, prabėgdamas pro juos — syki vienā ubagā šunes į smertį užpjovē.

Keleiviai skubiai prasišalino.

Dabravycius sėdo prie vakarienės ir liepė pašaukti vaikus.

Bučiaavo juos, juokėsi, pasakojo, kur buvo, ką veikė; tigrą nagai prapuolė visai.

— Tėte — tarė pavartauniai Jackus — ar atidavei keleviui arklį?

Dabravycius mažumą susiraukė:

— O iš kur tu, Jackuti, žinai apie arklį?

— Išėjome ant priegangės, o žmonės stovi . . . ar atidavei arklį?

— Šiadien vėlu, atiduosiu rytoj anksti. Naktyje nevažiuos, o arkliui tvarte da geriaus.

Vaikišcias aptilo.

Vidurnaktyje, kada Dabravycius ilsėjosi miegu nekaltųjų ir nusidirbusiųjų, kas žin kas truktelėjo jį už rankos. Pašoko, pratrūnė akis: pas lovą stovėjo Jackus.

— Kas tai, Jackuti? . . .

— Tėte — šepetelėjo vaikiukas — mama prašė, kad tuojaus atiduotum arklį.

— Kokia mama? ką tu šneki?

— Mama . . . mus mama! Atėjo baltai apsirėdžius ir liepė, kad tuojaus atiduotum arklį, nes Ponas Dievas barasi. Dabravyciui net šiurpuliui perėjo per kūną. Ištikro jam pasirodė, kad kas tamsiame kambaryje mirga. Pastvėrė Jackų ir sušuko: Ignotai! . . .

Įbėgo su praplėstomis iš miego akimis bernukas.

— Uždegk žiburį ir apsirengk!

Vaikinui uždegus žvakę, Dabravycius nutildė sunų ir paguldė jį.

Bernukas, jau apsirėdęs, stovėjo pas slenkstį.

— Hm . . . atiduoti arklį — pamislyjo užvaizdas — o trys rubliai? Vaikas . . . žinoma vaikas . . . cha mai įbaugino jį, tai ir klejoja. Eik gult — pasakė bernai ir užgesino žvakę.

Tuomet, kada keleviai dasižinojo apie išėigą rupesnių kaimynų, pakilo ginčas ir trukšmas. Artimesniejie norėjo laukti, užtai tolymesniejie bambėjo: kaip kas pasiklos, taip ir išmiegos. — Kas paleido arklį, tegul sėdi ir laukia, o mes važiuosime. Bernukai, negalintieji pridėti savo balsą, slankiojė kaip užduoti, o nekurie net verkė: sėdėti, naikinti pašarą ir valgi, o da gali pasivėlėti su pristatymu! Paskui ir prėkėjas gal ką atmušti — prapultis! Namieje, tai da, o čia tarp svetimų . . . Daugumas pradėjo kinkyti.

Tuoj Daugelis šoko ant vežimo ir sušuko:

— Kas nori važiuoti, tegul važiuoja, o neloja! . . . aš lauksiu kad ir tris dienas. Tiktai nedrįstu prie Minkelio, o iškoliočiau kaip nesutvėrimus. Ar neaptemė jūsų protas? Kaip ir tu, Antanai — čia pamėjo ant vieno — ar atmeni, kaip pažeidei proventinį raštinįką! Kad ne Minkelis, tai makaulė tau butu nuskutė, šiandien butum klausęs veršio odos . . . o jis permaldavo ir raštinįką ir poną. O tu, Vaitiekau, kaip klūnās su javais sudegė, kas kalėdojo po susiedus? Kas padėjo statytis ir gavo medžių iš dvaro? . . . O Danielius . . . net gėda! Ar atmeni, kaip Minkelis rado tavo sunų klėtyje? kitas butu sumušęs ir tiek . . . o jis da pamokinō ir padarė teisum žmogumi.

— Tai ką čia — pertraukė Minkelis — Danieliaus sunus buvo išdykęs vaikas, įlindo į klėtį ne javų, tik obuolių; tai, kvailumas ir daugiaus nieko.

— Žinoma, kvailumas — patvirtino keletas balsų, o Danielius užpykęs sušuko:

Tamista, Mikai, teisus žmogus ir gini Minkelį; tai vis gerai, bet vadinti vaikišcia už siautimą vagim, darkyti teisius žmones, tai gėda!

Daugelis neliovė.

Aš nedarkau, nes visi žino, kaip buvo, vienok,

kad tada butų pataikęs ne ant Minkelio, o ant ko kito, tai butų pagadinęs savo garbę ant visos gyvasties; aš tiktai sakau, kaip yra — tai ot kas! . . .

— Jau ką teisybė tai teisybė — suriko kaimynai, o Danielius pridurė;

— Aš nemislyjau palikti Anuprą, o zaunijau delto, kad piktumas ėmė: koks ten žmogūdys laiko ant kelio per dieną ir naktį keturiasdesimts vežimų, o čia jis neduos žmogui net nė keikti.

— O tu, brolau — atsiliepė Vislavas — daryk, kaip aš darau? . . . keikiu tyloimis, o užklausus Anuprui: ką šnabzdī? poterius — sakau.

Kitakart butų leidęsi juokais iš tų poterių, vienok dabar ne galvoj buvo juokai! Su sunkia širdžia vieni slankioja nuo vežimo prie vežimo, o kiti prigulė; apie vaziavimą nieks jau nemislyjo.

Keršis atsigulė ant vežimo, užsiziūrėjo angštyn, atsiminė močiutės pasaką, kad kartais atsidaro dangus, o tada žmogus mato ir Dievo majestotą ir Motiną švenčiausią ir visus šventus — tai, kad taip dabar! . . . Ne! kaip to galima geisti? Dangus atsidaro tiktai dėl žmonių nepaprastų, tokių ot kaip Minkelis. Paskui dyrstelėjo į žvaigždes ir pamislyjo: tai ir grįžratis, ir sėtinas, ir šienpjuviai — viskas kaip pas mus; žiurint į dangų, rodosi, kad visai iš namų neišvaziavai. Kada mislis jo užklydo apie namus, negalėjo užmigti; atsisėdo, išsitraukė pypkę — dyrstelėjo:

Minkelis klupo šalia vežimo, meldžiasi, šluostosi ašaras ir žliugsi, lyg vaikas. Keršiui net pikta pasidarė. Pašoko nuo vežimo.

— Brolau, užmokėsime pusiau. Dievas man kitu kuom atlygis.

— Dėkui, kaimynai! gėda man buvo prašyti — turiu tik du rubliu — jaigu išteksti, duok da vieną: atiduosiu su Dievo pagalba.

Keršis įbruko jam pusantro.

— Te ir nešnekėk; tai gėda net! Išsyk nieko nesakei . . .

[Toliaus bus.]

Tėvyniszki varpai.

Kaip mūsų inteligentai rupinasi apie lietuvių ir delko lietuviški laikraščiai turi mažai abonentų. Apgarsinimas Vilniaus parodos. Ką sako „Novoje Vremia“ apie žydpaalikus, ir ką daro Vilniaus valdžios su „skolitojais-žydeltais“.

Rodosi, kad kiekvienam lietuviui-inteligentui turėtų rūpėti vieši jo tėvynės reikalai, įpač paremti ant instinkto užsilikimo; rodosi, negalėtum prisileisti tos mislies, kad tarp inteligentų butų atšalumas širdžių, žiurint ant skriaudžiamos motinos; rodosi, kad aukos nuo inteligentų ant gelbėjimo savo tautystos turėtų plaukti be galo ir reikšti jausmus ir išrokavymą tėvynainio, o ne prėkėjo. Vienok to viso nematyt.

Išskyrus iš mūsų „inteligentų“ labai, labai mažą skaitlelį, ką tikrai rupinasi apie savo tėvynės reikalus, nesigaili nė darbo, nė paskutinio skatiko del jos gero, kiti visi „inteligentai“ lyg ledais apkrovė savo krutines, idant kartais neužtvinksėtų širdys, atminus „Lietuva“; o jaigu kartkarčiais katras ir atsimenta ją ir primeta skatiką del jos „gero“, tai tikt su tokia išlyga, idant jam už tai lyg ant jomarko butų atlygita.

Sutinki vieną „inteligentą“ ir, besišnekučiuojant apie šį ir tą, primeni jam „Lietuvą“, „lietuviškus laikraščius“ . . . Išgirdęs tuos taip „naujus“ del jo ausies žodžius, išverčia akis ir nusistebi labiau, ne kaip kad išvystų Antikristo kakalį. Tas „inteligentas-lietuvius“ niekad neįstare savo lupomis minėtų žodžių. O apie rupestį jo apie lietuviystę tai nēr ką ir kalbėti. Teisybė — rupestis apie tėvynės reikalus kartais nedaleidžia saldžiai išmiegoti, skaniai pavalgyti ir smagiai žlėbcioti. Taigi neįstabu, jaigu nekurie „inteligentai“ nuo to rupestio šalinasi.

Kitam „intelligentui“ primeni „lietuviškus laikraščius“ — ir štai ką išgirsti: „pažįstu aš jų tuos laikraščius ir žinau gerai, ką rašote! jus nerašote nieko „naudingo“, o tikt užpuldinėjate ant nekaltų žmonių! turėjau išpradžių „Aušrą“, o dabar jos visai neparsikviečiu, nes man nepatinka . . .“ Kaip šitas „inteligentas“ rupinasi apie lietuviystę, matyt iš to, kad jis nežino nė koki laikraščiai lietuviški dabar gyvuoja — nepasirupino net apie tai dasižinoti. Mat, išvydęs anuomet „Aušros“ numr., atliko skolą del „Lietuvos“, kaipo inteligentas, ir dabar jau pakajingas. Tuomi žodžių „Aušra“ skambina šiaudien, skambis ir da toliaus, parodydamas, kad ir jis žinas apie „lietuviystės“ reikalus ir jam jieje rupi. Tamsus-žmonės, ką nemoka patys skaityti, išgirdę sykį nuo senių, kad „Prusas eina ant Austrijoko“, taipgi atkartoja tą žinią, kaip naują, tuomi žygių tinkančią, teisingą ir parodančią „žinuną“, visados, kada kalba apie politiką.

Trečias „inteligentas“ žino ir apie „Lietuvą“, ir apie „lietuviškus laikraščius“, tik sako: „tai, laikytum žmogus ir laikraštį ir ką, tik gali klimpti ir turėti daug „priklasčių“ — tai ką čia . . .“ Žinoma, idant neturėti jokių „priklasčių“ t. y. idant lenkai nevaditų „litvomanu“, o policija kartais neišgąsdytų — verta išsižadėti ne tik lietuviškų laikraščių, bēt lietuviystės ir vardo lietuvio, o tapti talkiniku naikitojų lietuviystės — už tai da galima butų turėti daug „prijemnasčių“ ir pelnyti šį tą. Vienok tas „zuikdušis“, jaigu jam tikrai rupėtų tėvynės laimė, tai galėtų be jokios „baimės“ šelpti pinigiskai laikraščius, neparsikviesdamas jų visai, idant neturėti „baimės“. Bēt taip nedaro.

Užklausk ketvirto, ar parsikviečia kokį lietuvišką laikraštį, tai stačiai atkerta: „Už ką aš turiu mokėti pinigus? ana buvau nusiuntęs už pirmąjį pusmetį, gavau ar du tiktai numarius, o daugiau nesulaukiu, tai ir mečiau . . .“ Šis „inteligentas“, stengdamasis buti teisingu kaipo prekėjas, perkantys laikraštį, pasilieka labai neteisingu kaipo lietuvius. Jam rodosi, kad išleistojai lietuviškų laikraščių tai toki apgavikai, ką tyko tiktai iškaulyti pinigus, o laikraščio paskui ne-

siunčia. Vienok nenori atsimti, kad daugelis negauna, kada reikia, laikraščio ne del suktybės rėdystės, kuri išsiunčia visiems, o tik del sunkinybės pergabenimo per rubežių, kur daug siuntinių dingsta. Ką čia kalta rėdystė? Ką čia kaltas laikraštis, ir už ką jį turime aplesi ir versti, idant, neturėdamas paramos, pražutų?!

Matant tokius dalykus, nėra kuomi stebėtis, jaigu lietuviški laikraščiai turi mažai abonentų: vienas „inteligentas“ apie tuos laikraščius visai nežino nieko, kitam „Aušra“ nepatinka, trečias bijosi, ketvirtas negauna visos popieros už užmokėtus „del lietuviystės gero“ pinigus ir atsako nuo laikraščio — iš kur čia gali atsirasti abonentai? Kaip gali tvirtai laikytis laikraščiai?

Jaigu atmįsime, kad sulyg šiol laikraštis yra vienintėliu reiskėju krutėjimo lietuviystės, tai minėtose apystovose turime pripažinti, kad mūsų „inteligentai“ ne tik nesirupina apie lietuviystę, bēt da, lyg tyčia, šalinasi nuo jos sudrutinimo, išradami del savo išsiteisinimo visokias priekabas.

Tegul patys savę tie visi „šaltadušiai“, „šiaudadušiai“, „zuikdušiai“ teisina ir išsiteisina savo nuomonėje, bēt jų neišteisjs Lietuva!

— Šimet galėsime persimanyti vėl, kaip mūsų inteligentai rupinasi apie gerą Lietuvos žmonių tokiuose dalykuose, kur nėra nė baimės, nė atsakymo prieš valdžią. Nuo 1 dienos iki 10 rugsėjo šių metų bus Vilniuje paroda žemdarbystės ir smulkios pramonystės. Prie konkurso prileistos Vilniaus, Kauno, Gardyno ir Minsko rėdybos, o šalia konkurso prileista ir Suvalkų rėdyba. Čia pridera primti įpac Suvalkų rėdybos inteligentams, idant nepamirštų ir nepatingėtų parinkti savo apygardoje kuodangiausiai visokių tinkančių del parodos išdarbių savo krašto. Tegul šimet Suvalkų rėdyba bus tik šalia konkurso, bēt jaigu pasirodys, kad ji ant parodos yra išveizdinga, kita-kart, ir kas-kart, bus prileista prie konkurso ant visų Vilniaus parodų. Suprasdami visą parodos naudą, turime stengtis, idant mūsų žmonės galėtų paraganti jos vaisių. Anais metais, kada buvo didžioji paroda Varšavoje, Šakių (Suv. rėd.) rejetas p. S. Olechovski's, parinęs Naumiesčio pav. vietinių išdarbių, nusiuntė į Varšavą. Ir pats rinkėjas gavo gražią padėkavonę už rupestingumą apie pakėlimą pramonystės tarp žmonių, ir tie žmonelės už savo darbus tapo apdovanoti. Kad mūsų žmonelės neyra tuose dalyguose „šaltadušiais“, ir naudą parodos permano, gali liudyti tas dalykas, kad ėjo dekadodami ir nešdami dovanėles p. Olechovski'ui tie žmonelės, kurie išpradžių n'istikėdami rinkėjui nenoriai davinėjo savo išdarbius del siuntimo į Varšavą. Jau kita-kart aiškiti jiems naudą parodos nereiks.

Kam prireiktų artesnių žinių apie šimetinę Vilniaus parodą, tegul kreipiasi prie raštiniko

Vilniaus arklių lenktynių: **M. E. Pieslak**, Vilniuje.

— „Novoje Vremia“ štai ką rašo apie vodingumą žydų, imančių iš dvarų pieną: „Visame šiaurvakariniame krašte, prie kiekvienos didesnės ukės gyvena žydas, vadinamas paktoriumi, arba išpirkėju pieno. Žydas gyvena paprastinai kaime ir, išskyrus artymiausią šeimyną, prilaiko kelias tarnaites ir bernus, taipgi žydus. Toksai darbas daleidžia žydams apsukti tiesą, užginančią jiems gyvėti kaimuose, o kartkarčiais po apdangalu samdyto pakto, žydas yra samdytoju visos ukės.

Bet jau norint tiktai kaip paktorius, žydas yra žmogysta, gadinanti ir plėšianti aplinkinius gyventojus. Iškvošia ant naudos savo vientikių valdytoją ukės ir jo šeimyną, išranda silpnas ir blogas puses ir naudoja iš to.

Paslaptomis prekiauja degtine, užsiima skolinimais pinigų, perka nuo valsčionių vogtus daigtus, audeklą, javus ir tt., o už viską moka degtine. Kvaršina dvarą su valsčionimis, žodžiu — vodiya visur ir daro visokią pikta, ką galima ant pamato nedorumo žydų. Yra tai voras, tiesiantis savo tinklą, o vargas musei, ką į jį paklius.

Galutinai paktorius vodiya ir pieno ukei. Kita-kart Lietuvos sviestas garsus buvo dėl savo gerumo. Šiandien jau tik pas valsčionis gali da užtikti gero sviesto, o pardavinėjimas Vilniuje ar Kaune — tai perdarbis žydiškas, su primaišyta margarina.

Užklausus, ką daryti su tais žmonėmis, galime vieną tikt atsakyti: stačiai uždrausti laikyti dvaruose žydus paktorius. Miestė lengviaus prižiūrėti dirbimą sviesto, ne kaip kaime.

Uždrandimas, pakreiptas priešais žydus paktorius, išteisinamas ne tiktai tuomi, kad vienas iš kaimo išdarbių bus liuosas nuo falsifikacijos, bet kad tokiu būdu žydai negalės apsukti tiesą, išduotą dėl žydų.

Seniaus ir vakariniame krašte nebuvo žydų paktorių, o rytinėje Maskolijos dalyje pieno ukė yra rankose krikščionių. Taip-pat gali buti ir vakarinėje valstijos pusėje“.

Teisybė, galėtų taip buti, tikt ką padaryti, kad mūsų krikščionys labiaus tiki žydo varvalėvymui karčiamoje, ne kaip kunigo pamokslui bažnyčioje.

— „Vilensk. Viestn.“ praneša, kad vietinė valdžia ėmėsi išsiuntinėti iš Vilniaus administratišku keliu žinomus „žydus-skolitojus“, kurie smangė amatnikus ir urėdnikus.

Imasi jau visur prie žydelių, tik gaila, kad taip vėlai svietas pajuto erkes ant savo kuno, ir davė joms taip giliai įsiskverbti.

Trumpa apžvalga padarytu Lietuvoje ir Žemaitijoje archeologiszkų tyrinėjimu palaiku prieszistoriszkos gadynės.*)

Lenkiškai parašyta T. ad. Dovgird'o.
Vertė J. Bitaitis.

Lygšioliai da taip mažai yra ištyrinėta priešistoriška gadynė Lietuvos ir Žemaitijos, jogiai šiandien galime turėti tik labai neaiškų supratimą apie papročius ir budą gyvenimo žmogaus, kuris toje gadynėje buvo užgyvenęs šitas šalis; vis-gi dabar jau turime siek-tiek, nors ir nelabai gausios, medegos, surinktos su pagelba archeologiszkų tyrinėjimų, padarytų šiose šalyse.

Užduote šito mano referato yra perstatyti visą tą medegą, kiek ji man yra žinoma, paminėjant darbinikus ant šios dirvos, o taipos-gi ir jų darbus ir, ant galo, kuotrumpiausiuose žodžiuose duoti galimą paveikslą atrastų pamiuklų, o užsilikusių šiose šalyse po žmogaus tos tolymos gadynės.

Archeologiszi tyrinėjimai Lietuvoje ir Žemaitijoje prasidėjo pradžioje šio šimtmečio; didžiausias krutėjimas ant šios dirvos buvo išikerėjęs nuo 1854 metų, t. y. nuo uždėjimo senovystės muzėjaus Vilniuje, iki 1864 m.

Didžiausia ir vyriausia krautuvė surinktų jau pamiuklų priešistoriškos gadynės pasiliekti senovystės muzėjus Vilniuje, nežiurint ant visokių jo praeigų, o įpac ant išskyrimo iš šito muzėjaus nemoksliszkai-istoriszkų daigtų, kuris buvo atliktas 1865 m. komisijos, paskirtos viršiniko šitos šalies M. N. Muravjev'o.**)

Šitas muzėjus pagal katalogą 1885 metų turi: 752 išdirbiu iš akmens, 1046 iš bronco (misingio), 526 išdirbius iš geležies ir 888 daigtus iš perkastų Lietuvos Kurganų (?) sudėtus lygiai taip, kaip jie buvo rasti žemėje.

*) Szitas referatas buvo skaitytas ant antro susivažiavimo istorikų Lenkų Lvove 1890 m. ir atspauditas knigoje „Drugi zjazd historyków polskich we Lwowie“. J. Bił.

**) Czionai paduodu sanarius augščiaus paminėtos komisijos, taipos-gi žodis-i-žodį išversta tą vietą išduoto 1885 m. katalogo šito muzėjaus, kur yra kalbama apie šita komisija, o taipos-gi ir apie skaitlių daigtų, nepripažintų už moksliszkai-istoriszkus.

Prie tos komisijos prigalėjo: pirmsėdys-globejas, moksliszkos Vilniaus apyrbės J. P. Koršilov; sanariai: fligel-adjutantas J. C. M. pulkaunikas Szachovskij-Glebov-Steršnev, kamer-junkeris grovas Eust. Tyszkievicz, direktorius Vilniaus mokslavietės rabinų Bezsonov, popas A. Pščolko, archivarijušas centrališko archivo N. J. Gorbačevskij ir gandrol-majoras A. D. Stolipin.

Ant to pačio puslapio skaitome: „27 Vasario 1865 m. tapė paskirta komisija iš asabų tikrai atsidavusių „russkomu dielu“ ir žinomų mokslė, kuriems buvo įsakyta užvesti parėdką muzėjaus rankiuose ir išskirti iš jų daigtus, neturinius tiesaus susirišimo su užduote muzėjaus. Komisija šita, peržiūrėjus visus rankius, išskyrė daigtus neturinius moksliszkai-istoriško pamato, o tokių buvo daug. Daigtai šitie tapė paskui persiusti į Moskvos muzėjų Rumiancov'o; likusieji-gi daigtai pernešti nuo parterio ant pirmo augšto, kur ant naujo tapė suparėduoti. (Kasdieninis aprašymas komisijos darbų est Vilniaus muzėjų senovystės.)“

Katalog muzeja drevnosti pri vilenskoj publ. biblioteke. Izdanije vtoroje 1885 r. pusl. VII.

Visi šitie daigtai paeina vien tiktai iš Lietuvos ir Žemaitijos.

Apart Vilniaus muzėjaus, daigtus paeinančius iš tos pačios gadynės ir rastus šiose šalyse, turi: muzėjus „Prussia“ Karaliaučiuje, muzėjus Dorpate, Kuržemės muzėjus Mintaujoj; taipos-gi da nekurie miestai vidurinės Europos turi savo muzėjuose rastus Lietuvoje ir Žemaitijoje daigtus, bet niekur tokiame skaitlinyje, kaip augščiau paminėtuose muzėjuose. Yra da man žinomi keli privatiški rankiai, užturintieji daigtus iš šitos gadynės ir iš šitų šalių.

Už sudėjamą tų palaikų Vilniaus muzėjuje senovystės, kurių nežiurint ant visokių parėdkavimų ir išskyrimų da šiandien išsiliko 3211 daigtų, vien tik prigulinių prie priešistoriškos gadynės, apart pinigų, istoriško skyriaus ir knygyno, dėkingi esame žmonėms, trususiems augščiau paduotame laike, t. y. nuo 1854 iki 1864 m., apie priešistorišką Lietuvos archeologiją. Prie jų priguli: Eust., Konst. ir Mikola gr. Tyszkiewicz'iai, A. H. Kirkor, Ad. gr. Plater, Ant. Bialecki, Mieč. Ambroževicz, Gaworski, Zabeczynski, Mik. Kušcinski ir kiti. Iš vokiečių da Hartknoch, Dr. Fried. Kruse ir Dr. Bähr.

Šiandien, nors ir ne taip energiskai yra vedami tyrinėjimai, kaip tai buvo pirmuose metuose po uždėjimui senovystės muzėjaus Vilniuje, vienok-gi jie neyra suvisum užmiršti; kiek man yra žinoma, dabar užsiima tyrinėjimais: p. Z. Glogier, p. M. Kušcinski, G. Grevingk, p. Döring ir rašantis šiuos žodžius. Darbai šitų darbininkų buvo garsinami spauda tankiausiai visokiuose mokslisukuose metraščiuose, kaip kada perijodisukuose laikraščiuose, o labai retai skyrium.*) Tokis išmėtymas darbų perstato nemažą sunkinybę del pažinimo jų visų, ir pertai turiu nuo savęs pridurti, kad šitą mano referatą, nors aš ir stengiausi surinkti del jo parašymo kuodaugiausiai medegos, nelaikau už daigtą, galintį išsemti visą dalyką, o tik paduodu tai, ką man pasisekė surinkti.

Nors ant šitos dirvos yra pradėti tyrinėjimai beveik jau nuo pradžios šio šimtmečio, vienok-gi ikiolaik da nesusirinko tiek medegos, idant galima būtų dasekti ko-nors daugiaus apart (ažuot) gana abelninio supratimo budo palaikų, užsilikusių nuo anos gadynės.

Apart augščiau paminėtų darbininkų ant šios

*) Iš darbų skyrium atspauditų man yra žinomi šie: Eust. gr. Tyszkiewicz'iaus: „Rzut oka na źródła archeologii krajowej.“ (Vilnius 1852), to pačio: „Badania archeologiczne“ (Vilnius 1850). Konst. gr. Tyszkiewicz'iaus: „Wiadomości historyczne o zamkach i horodyszczach“ (Vilnius 1859), „O kurhanach“, ir „Wilija i jej brzegi“ (Drezno 1871). D-ro Fr. Kruse: „Necrolivonja“ (Lipsk 1859). J. K. Bähr'o: „Die Gräber der Liven“ (Drezno 1850). G. Grevingk'o: „Ueber heidnische Gräber Russisch-Littauens.“

dirvos, reikia da paminėti ir apie jų pirmeivius, nors šių paskutinių darbai buvo vedami taip blogai, jogiai šiandien jie negali buti laikomi už suvis moksliską medegą, nes nauji, geresni tyrinėjimai daugelyje vietų parodo jų melagingumą.

Prie tokių darbų aš priskirių tai, ką T. Narbutt paduoda iš archeologijos savo Lietuvos istorijoje, ir tai, ką randame apie Lietuvą darbuose francuziško keliauniko ir mokyto Dubois, nors jiems priguli nuo mus dėkingumas už tai, kad pirmutiniai atkreipė akis kitų ant palaikų priešistoriškos gadynės Lietuvos.

Darbai jų ipėdinių duoda mums medegą jau kur-kas tikresnę, nors taipos-gi nesuvis atsakančią šiandienykščiems pareikalavimams mokslo, nes užturi daugiaus dasiprotėjimų ir nuosprendžių, o labai mažai faktų, ir tiktai darbai dviejų paskutinių dešimtmečių buvo taip vedami, jogiai jie gali buti laikomi už medegą grynai moksliską.

Pirmeng pereisiu prie aprašymo pažitų jau paminklų priešistoriškos gadynės, man ding, ne pro šalį bus paminėti, kokiose dalyse Lietuvos vedė savo tyrinėjimus kiekvienas iš paminėtų darbininkų.

Šiauriniai ir šiaur-vakariniai kraštai Žemaitijos buvo tyrinėjami labiausiai vokiškų mokytų, kaip va: d-ro Kruse, d-ro Bähr'o, Grevingk'o, Döring'o ir Boj'o. Jų darbus, išskyrus paminėtus veikalus augščiau paduotoje surašoje, galime rasti metraščiuose, išdavinėjamuose muzėjaus Mintaujoj', muzėjaus Dorpate, muzėjaus „Prussia“ Karaliaučiuje. Visi jų darbai, tiesa, neskaitlingi, bet priguliniai atlikti ir pertai duoda mums svarbią medegą, nors nekuriuose išsimuša į viršų vokiškas šovinizmas.

Kitose dalyse Žemaitijos tyrinėjimus vedė: Kopanski, A. Bialecki, M. Bielinski, prof. Łobojko, gr. Ad. Plater, Romanowski, gr. Eust. Tyszkiewicz ir rašantis šiuos žodžius.

Spaudoj, kiek man yra žinoma, apgarsiti buvo tik darbai gr. Eust. Tyszkiewicz'iaus ir mano. Kitų darbai spauditi suvis nebuvo; žymegi jų truso yra daigtai muzėjuose sudėti jų pačių. Daigtai, surinkti laike šitų tyrinėjimų esti Vilniaus muzėjuje senovystės, muzėjuose Dorpato, Mintajos ir Karaliaučiaus, o taipos-gi privatiškuose rinkliuose kun. Oginskių Retove, gr. Przedziecki'ų, p. Bielinski'o ir mano, prie kurio tapė neseniai prijungtas ir nelabai skaitlingas rinklius a. a. Romanowski'o.

Lietuvoje (Augštojoj) trusėsi ir trusiasi:

Zigm. Glogier, kuris ištyrinėjo didelį plotą Lietuvos, o labiausiai vakarinę jos dalį. Jo darbus randame aprašytus laikraščiuose „Pamiętnik Fizyograficzny“ ir „Wiadomości archeologiczne“, išeinančiuose Varšavoje, taipos-gi laikraстыje „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej“,

išeinančiame Krokave, ir da nekuriose perijodiškuose laikraščiuose. Gan didelis skaitlius surinktų daigtų esti privatiškame jo rinkliuje.

Tyrinėjimai trijų Tyszkievicz'ių apima gana didelį plotą Lietuvos; dalis jų darbų buvo apgarsyta auščiaus paminėtuose veikaluose, o surinkti daigtai daugiausiai liko padovanoti senovystės muzėjui Vilniuje da prieš 1864 m.

A. H. Kirkor tyrinėjo daugiausiai Vilniaus rėdyba, bet jis taipos-gi trusėsi ir kitose dalyse Lietuvos. Dalis jo darbų, apgarsitų spaudoj, yra labiausiai išmėtyta; randame juos metraščiuose rusiškos archeologiškos draugystės, o taipos-gi ir lenkiškuose perijodiškuose laikraščiuose. Jo atrasti daigtai sudėti Vilniaus muzėjuje.

M. Kuščinski pervedė tyrinėjimus rytinio krašto Lietuvos; iš jo darbų nepažistų nė vieno, žinau tiktai, kad jis trusiasi jau nuo seniai, kad dalį savo iškasėnų apgarsino metraštyje rusiškos archeologiškos draugystės ir kad jis pats turi labai puikų rinklių palaikų, surinktų laike savo tyrinėjimų.

[Toliaus bus.]

Priežastis išnykimo baudžiau Maskolijoje.

I.

Netoli dar gadynė, kada žodis „baudžiau“ turėjo rėališką svarbą ir atsakančias formas draugijos gyvenime, kurioms taipgi atsakė įpatingi skaudus jausmai žmonių širdise. Dar šiandien nemažai galime sutikti žmonių, kurie gerai pamena, kaip varė juos dirbti į pono dvarą, kaip plakė rikštėmis, visiems bemačiant, nusikalčius, kaip jie drebėjo, pamatę savo „globėją“ ir valdoną. Kas tai buvo per gyvenimas? Kas tai yra baudžiau ir atsakantis joms žodis baudžiaunikas? Buvo tai ilgas retėžis, kuriuomi ukinikas-baudžiaunikas buvo pririštas prie pono; kiekviena jo kilpa reišė, ko ponas gali reikalauti nuo baudžiauniko; juo daugias kilpu turėjo tas retėžis, juo sunkias buvo kvėpuoti pririštam baudžiaunikui. Trumpai šitaip gali išreikšti baudžiauniku padėjimą. Jie turėjo be jokio pasipriešinimo klausyti savo pono, jai tik, žinoma, pono paliepimai arba reikalavimai nebuvo priešingi viešpatystės įstatymams. Baudžiaunikai be pono daleidimo negalėjo pas kitą poną pastoti arba iš vienos vietos į kitą persikelti; taipgi be pono daleidimo vyrai negalėjo pačių vesti, o moters už vyro ištekti. Poniui turėjo atidirbti visokius darbus, kokių tik jis reikalavo; taipgi turėjo mokėti jam visokius mokesčius, ar tai pinigais, ar tai darbo vaisiais. Baudžiaunikus-ukinikus (žemę apdirbančius) ponas galėjo paimti pas savę į dvarą ir paversti juos į savo tarnus. Jisai galėjo perkelti baudžiaunikus iš vienos vietos į kitas, taipgi parduoti juos draugė su žeme ir be žemės, visą kainą arba po vieną skyrium. Už nusidėjimus arba nepaklusnumą ponas galėjo bausti (koroti) baudžiaunikus, atiduoti juos be cilies į kariumėnę, išvaryti į Siberiją ant apsigyvenimo arba į katorgą. Baudžiaunikams buvo uždrausta pirkti žemę; viską-gi, ką turėjo, negalėjo vaditi tikrai savu, nes ponas galėjo atimti, kada panorėjo. Tokios tai buvo baudžiauniku pareigos ir ršpet. tokios pono tiesos. Ką-gi ponas turėjo duoti už tą visą baudžiaunikam? Labai daug: jis turėjo gelbėti baudžiaunikus ne-aimėje

t. y. maityti juos, jaigu javai neužaugdavo arba kokia kita nelaimė ištikdavo, ir atsakyti prieš valdžią už prigulintį atlikimą jų pareigų ir mokesčių.

Matant tokį nelygų padėjimą baudžiauniku ir pono, — iš vienos pusės kuobaisiausias pareigas ir kuopiliausias nužeminimą žmogystos, iš kitos-gi neturinią galo ir krašto valdžią — gali paklausti savės, kokios buvo garantijos, kad pono valdžia nepavirstu į bausiausių despotizmą ir kad baudžiauniku padėjimas nepasidarytų tokiu, kada jau negali buti šnekos apie žmogišką gyvenimą. Nors ir dyvina, bet reikia pasakyti, kad jokių garantijų del to nebuvo; tiesa, buvo prisakymas, paliepiantis atimti į prievaizdą (apieką) turtus tų ponų, ką nežmoniškai apseina su baudžiaunikais, bet jo beveik niekad nedildė, nes žmonės, kurie turėjo pildyti jį, prigulėjo prie tos pačios luomos, ką ir baudžiauniku valdytojai, ir buvo užtai solidariški su jais gausmuose (?) ir nuomenėse. Bet to negana: baudžiaunikams buvo uždrausta ir skūstis ant savo ponų; sudžia-gi jų nesutikimų tarp savės buvo ponas.

Toks buvo gyvenimas, kurio pamatinu rāstu buvo baudžiau. Iš visų pusių jisai rodosi mums anomaliija. Šiandien mes nei pamislyti negalime, kad koks ten dvarponis, nieku nuo mūsų nesiskiriantis, kaip tik tuomi, kad jam laimės buvo lemta gauti nuo savo tėvų-tėvų didelį žemės plotą, galėtų kruvomis varyti mus ant turgavietės ir, kaip gyvulius, po vieną pardavinėti, arba mūsų kentėjimais ganėditi savo gyvuliškus instinktus. Vienok taip buvo ir toki dalykai nerėzdavo akių ir neužgandavo jausmų didumos draugijos, nes tai, kaip mislyjo tos gadynės žmonės, buvo *conditio, sine qua non* draugijos gyvenimo. Ką nors permaintyti tame gyvenime, ką nors gero padaryti vardan tos „skruzdėlės“, kuri nežino, „kas tai yr' tingėti“, tai buvo vis tiek, ką kastis po pamatu to gyvenimo, griauti jį ir baisy pakelti riksmą valdonų, kurie ramiai sau tupėdami ant viršunės nežinojo, kas dedasi ten... žemai, tam bailsiam margumyne vargdienių, nuo kurių jau viską buvo atėmę, apart vieno tik, t. y. gabumo jausti kiekvieną smogį užmiršusio juos likimo — močiakos. Vienok gyvenimas neklaušė valdonų riksmo; plaukdamas tolyn, pamaži vis ardė jų laimės rūmą ir traukė iš nagų gėrybes, jame sukrautas. Ant galo pagalios išmušė paskutinė valanda jo gyvenimo: baudžiau numestos, žmonės paleisti iš pančių, kuriuos per šimtus metų valkiojo, ir po visam svietas vienok nepragaišo, kaip tai pranašavo valdonai-saliamonai. Kaip tai atsitiko, kokios priežastys išnaikino baudžiau?

Mes, gyvenantieji po sparnu maskoliško erelio, nelaužę galvos galėtumėm atsakyti, kad tai valdžios darbas, mūsų išmintingų ir rupestingų globėjų. Toksai atsakymas iš sykio neišrodytų dyvinu. Pas mus draugija neturi jokių politišku tiesų; mes beveik nežinome, kas tai yra draugijos nuomonė, draugijiškas gyvenimas. Žmonėms uždrausta patiems rupintis apie draugijiškus reikalus; viską atlieka už juos činovnikų komisijos. Užtai ir nedyvai, kad kiekvieną svarbesnį atsitikimą arba permainą mes laikome už darbą savo valdonų. Bet tokia pažiura nieko neaiškin ir tik paviršiumi dalyko šliužinėja; jaigu perkelsime mislį iš kanceliarijų, komitetų, sessijų į gyvenimą, pasidairysime visoj' jo platumoj', tai persitikrjysime, kąd visus atsitikimus valdo kokios nors priežastys abelnai ir, kad išnykimas lygiai kaip ir atsiradimas baudžiau nebuvo darbu vienos valdžios, bet daugelio faktorių, kurie palengva klībino jas, iki ant galo visai neišnaikino.

Jau pabaigoje XVII amžiaus V. V. Golicin pradėjo šnekėti, kad reikia numesti baudžiau. Šita mislis

dar pirmą sykį buvo pasirodžius Maskolijoje. Golicin buvo labai apšviestas žmogus; jis pažinojo Europos gyvenimą ir norėjo, kad Maskolija nors truputį prisitartų prie Europos. Delto jisai mislyjo apie visokias reformas, o tarp jų ir apie numetimą baudžiamą. Stebėtinai daigtas, kad Golicin'o mislis buvo ne tik paleisti baudžiaunikus, bet ir žemės jiems duoti. Iš kur tokia mislis atėjo jam į galvą? Iš Europos, sakytumem; bet tenai jisai nematė paveikslų, kurie butu pakėlę šią mislį; Europoje tada, jai kur jau buvo paleisti baudžiaunikai, tai buvo paleisti be žemės. Užtai reikia pripažinti, kad Golicin pats dasimislyjo, kad negana paleisti baudžiaunikus, bet dar reikia ir žemės jiems duoti, nes kitaip, neturėdami savo darbo įrankių, pavirstu į pliką ir alkaną proletariatą, ir vel nustotu laisvės. Golicin'o projektai neišpildė, ir baudžiamos, kaip buvo, taip ir pasiliko; jų šaknys dar taip giliai buvo įsileidusios draugijos gyvenime, kad nei mislyti negalėjai apie greitą numetimą jų.

Petras Didysis apėmė Maskoliją su baudžiamomis, visai dar nejudintomis. Karštas jo noras sulyginti Maskoliją su Europa, įdaiginti joje Europos įtaisais ir išvesti ją ant kelio medegiško ir dvasiško tobulinimosi galėjo duoti viltį, kad galingas ir viską griaujantis valdonas neužmirš ir baudžiaunikų. Tiesa, jisai neužmiršo jų: padarė šiek-tiek blogo ir gero, dagi daugiaus blogo, nekaip gero. Įvedęs pagalves, jisai sulygino vadinamus tada „kabalnįje cholopi“ su baudžiaunikais ir pertai anų padėjimas blygn nuvėjo; pirmą, numirus ponui, jie tapdavo laisvi; dabar-gi, apsunkinti pagalvėmis, kaip ir baudžiaunikai, nustojo šitos tiesos ir pasidarė visai lygus su baudžiaunikais. Apart to, per pagalves paskiaus baudžiamos vis platyn ėjo, kaip žemiaus bus parodyta. Užtai galima pasakyti, kad Petras I į baudžiamų rumą dar vieną rąstą įdėjo. Bet jisai šiek-tiek ir palengvino baudžiaunikų padėjimą; padarė tai ne delto, kad kokia nors humaniška mislis butu jį kursčius, arba koki nors doriški idealai; ne, Petro budas nebuvo tam tikęs; kaip visuose jo darbuose, taip ir čionai aiškiai atsispindėjo praktiškumas jo proto ir palinkimų. Labiausiai rupindamasis įtaisyti gerą kariumenę, jisai daleido baudžiaunikams, kurie dvare tarnaudavo ponams, eiti į kariumenę nesiklausus pono; toliaus, baudžiaunikams, kurie kuom nors prekiaudavo, jisai daleido prisirašyti prie miestų, taipgi nežiurint ant pono valios; tuomi Petras I tikėjosi datirti, kad miestų gyventojai pasidaugius ir Maskolijoj' pradės žydėti prekystė ir amatai. Jis taipgi neužmiršo, kad ponai tankiai nežmoniškai apseidavo su baudžiaunikais, kad jie, naudodami iš savo tiesos bausti baudžiaunikus, nevisada galėdavo sulaikyti savo gyvuliškus instinktus; delto prisakė, kad tų ponų turtus, ką taip elgsis, atimtu pō prieveizdą. Tiek tai gero padarė baudžiaunikams Petras Did. Nedaug, tiesa, jisai palengvino baudžiaunikų jungą, bet ir ta menka dalelė gerų jo darbų išnyko, kaip lašas jurėse, kada sostas pateko eilei jo įpėdinių. Ilgas periodas, kuris traukiasi nuo Petro I iki Katrės II viešpatavymui, nebuvo pritinkančiu kokioms nors reformoms vardan gero ir laimės baudžiaunikų. Buvo tai periodas „saturnalijų“, kuriose paskendo gyvenimas bora-karalienių ir mergų-motinių, taipgi jų numylėtų kareivių. Žmonės, kuriems pasisekė į savo rankas pagriebti valdžią, rupinosi tikiai apie savo reikalus, vedė visokias intrigas, kad prašaliti tuos, ką jiems nepatikdavo. Apie klausymus viešpatystės gyvenimo, apie draugijos reikalus visai buvo užmiršę: pati-gi draugija, tamsi, nuskenus buvo apatijoje, jokios energijos neturėjo ir mažai gyvumo terodė. Tokia jau buvo

ir rašliava. Suėmę vistai, lengvai suprasime, kad tada negalėjo prasišviesti dangus ant baudžiaunikų žemės; atgaliai, greičiaus galime sakyti, kad baudžiamos turėjo sunkyn eiti. Taip ir buvo: baudžiamos per tą laiką ir platyn ir sunkyn nuvėjo. Labiaus išiplatino pirmiausiai delto, kad Petras I uždėjo pagalves. Kada mokesčių uždėda ant žmogaus, o ne ant turto, tai viešpatystė, norėdama daugiaus surinkti mokesčių, turi žiurėti, kad kuo daugiaus žmonių jį mokėtu. Pagalves turėjo mokėti tikiai baudžiaunikai; bajorai-gi, kunigai ir miesčio-nys buvo laisvi nuo jų. Apart žmonių šitų skyrių, buvo dar daug tokių, kurie nei prie jokio paminėto skyriaus neprigulėjo; toki buvo našlaiciai, nežinantieji savo tėvų, valkatos, bažnyčios tarnai be vietų, mergvaikiai, suimtiejie per karę ir k. t. Šituos visus per revizijas prisirašydavo prie baudžiaunikų, kad ir ant jų uždėti pagalves. Kita priežascia, per kurią baudžiamos turėjo platyn eiti, buvo tai, kad valdonai, bobos-ciecorienės, turėjo paprotį dovanoti savo numylėtiems vyrams turtus, prigulincius ciecorių giminei arba viešpatystei, drauge su žmonėmis, juose gyvenančiais; žmonės čionai buvo laisvi; patekė-gi drauge su turtais kokioms nors Razumovskiui arba Paninui, jie nustodavo laisvės ir pavirdavo į baudžiaunikus. Tokiu budu per „saturnalijų“ laiką keli šimtai tukstančių laisvų žmonių pavirto į baudžiaunikus.

Juo tolyn, juo daugyn žmonių apimdamos, baudžiamos taipgi sunkyn ėjo. 1727 m. buvo uždrausta eiti į kareivius be pono daleidimo tiems baudžiaunikams, kurie dvare tarnaudavo ponams. Elzbieta netik patvirtino šitą uždraudimą, bet dar prisakė, kad aštriai baustų peržengiančius jį. Ji teipgi daleido ponams siusti į Sibėriją ant apsigyvenimo bandžiaunikus, neklausančius jų, arba kuom nors nusidėjusius. Tokiu budu Elzbieta norėjo apgyvendinti plikus dar ir plačius laukus Sibėrijos ir pasodinti tam krašte maskolišką kultūrą. Cia ne pro šalį bus atsiminti, kad tai padarė moteriškė, ciecorienė, kuri savo dvare įvedė francuziiskus papročius, pati stengėsi buti francuze ir savo artymiausius žmones paversti į francuzus; ką nedarė, vienok dušoje vis pasiliko baudžiaunikų ciecoriene. Petras III 1762 m. buvo prisakęs, kad baudžiaunikai gali prie miestų prisirašyti nekitaip, kaip tik gavę nuo pono daleidimą. Taigi matome, kad, numirus Petru I, ir tie menki įstatymai, kuriuos jisai išdavė netiek delto, kad geresniu padaryti baudžiauninkų buvį, kiek delto, kad įtaisyti gerą kariumenę ir įvesti miestuose prekystę ir amatus, buvo numesti jo įpėdinių, troškusių visuose dalykuose datirti tikiai savo egoistiškų siekių. —

II.

Prasidėjęs antrai pusei XVIII amž., baudžiamų mazgas, per kelias dešimtis metų po truputį suveržiamas, ant galo visai jau buvo suveržtas, ir, rodėsi, reiks kito Aleksandro Didžiojo, kad perkirsti jį. Bet štai baigėsi dienos valdymo visokių pereigų ir plėšikų nelaimingų žmonių; ant sosto sėda mokiata, apšviesta liberalka moteriškė, Katarina II. Jai buvo žinomas paskutinis žodis tos gadynės francuzų filosofijos. Pati ji per laiskus susinešdavo su Voltaire, d'Alambère, Dierot; ji buvo persiėmus jų nuomonėmis ir idealais. Vistai galėjo siulinti viltį, kad Katarina II, jai nenumes baudžiamų, tai daug geresniu padarys baudžiaunikų padėjimą. Tokia viltis dar labiaus bus suprantama, jai atsiminsime, kokios idėjos platinosi tada Europoje, labiausiai Francuzijoje, kuri tada pirma visų ėjo, kaip jos pereinavo į Maskoliją, ir rengė čionai dirvą velesnėms reformoms.

Feodališka Europa beveik jau buvo priėjus liepto galą. Senovės tradicijos, kurias ikitol visi laikė už šventas, dabar pasirodė, tuščiomis, priešingomis grynai protui ir nevertomis tos godonės, kokioje jas nuo seniai laikė. Aristokratijos papročiai kuo baisiausiai buvo išjuokiami. Labiausiai rėžė akį nelygumas draugijos gyvenime: dideli turtai, kuriuos valdė feodalai, ir baisi neturtis žmonių, prie darbo prirakintų; tiesos, ginančios žmogystą ir turtą, prigulinčios tik mažumai, ir sunkios pareigos, užkrautos ant didumos, jokių tiesų neturinčios; valdžia su visokiais atributais ir nužeminimas žmogaus, sulyginantis jį beveik su vergu. Šitie kontrastai iššaukė baisią kritiką, kurios paskutinis žodis buvo laisvė ir lygybė visų žmonių politiskam ir draugijiniam gyvenime. To reikalavo Montesquieu, Voltaire, Jean Jacques Rousseau, vadai draugijos mislies XVIII amž. Vienkart su jais dirbo ir ekonomistai, kurie tyrinėjo tikrai ekonomiską gyvenimą. Jų mislį pirmių pirmiausiai pritraukė baudžiauninkų neturtis ir sunkus jų padėjimas. Pradėję tyrinėti ekonomiską gyvenimą, jie persitikrino, kad žemdirbystė esant vieninteliis šaltinis draugijos turtų ir kad ukinikiai tai pamatinis viešpatystės rastas; nuo to, kaip jie gyvena, gerai ar blogai, priguli visos viešpatystės gyvenimas; tyrinėdami-gi ukininkų gyvenimą, pamatė, kad jų padėjimas baises buvo. Kaip išeiti iš tokio padėjimo? Kaip išnaikyti tas blogas puses gyvenimo, kurias jie atidengė? Tokį klausymą reikėjo išrišti ekonomistams XVIII amž. Pradėję nuo to, kad reikia permaintyti mokesčių sistėmą, palengva irdamiesi, jie ant galo persitikrino, kad žmonėms reikia duoti laisvę, kad reikia sugriauti feodališkas įtaisas ir kad ekonomiskam gyvenime turi buti kuopilniausia laisvė *Laissez faire, laissez passer*, taip skamba devizas fizjokratų ir paskiaus Ad. Smit'o. Iš šito matome, kad filosofija ir ekonomiska literatura XVIII amž., tyrinėdamos draugijos gyvenimą, išdirbo vienokias pažvalgas ant jo, ir vienokį verdiktą parašė senamjam davadui: reikia sugriauti pasenusį rumą, išmesti, ko nereikia, ir ant kito pamato pastatyti naują, kuriame smagiaus butu gyvėti.

Šitos idėjos nebuvo paslapčia ir del maskoliškos inteligencijos. Apšvietimas Maskolijoje tada dar žemai stovėjo; augštesnių mokslaviečių visai nedaug buvo, o tose, ką ir buvo, mokslai neklestėjo; užtai turtingesni, norėdami apsišviesti, turėjo jieskoti šviesos užrubežiniuose universitetuose, Vokietijoje' arba Prancuzijoje'. Mokįdamiesi čionai, jie pažino Europos dvasišką turtą persiėmė jos humaniskomis ir liberaliskomis idėjomis ir grįžo į tėviškę su dvasia, atgijusia ir ištobulinta sveikoj' ir gaivioj' atmosferoj'. Tarp žmonių, mokinusiusi už rubežiaus, gali paminėti Polienov'ą ir Radišev'ą, kurie, kaip tuojaus pamatysime, pažiūromis ant ukiško klausymo perėjo savo viengėčius. Štai ką rašo Radišev savo draugui, gyvenančiam Tobolske: „Petras I butu galėjęs didesnę garbę užsipelniti, keldamas augštyn savę ir savo tėviškę, jaigu butu suteikęs jai laisvę; bet jai turime paveikslus, kad valdonai apleisdavo sostą, idant ramiai sau gyvėti, ką jie darė ne iš dvasios didybės, bet iš persisotinimo savo padėjimu, tai nėra, ir iki svieto pabaigai gal nebus paveikslas, kad valdonas, ant sosto sėdėdamas, iš savo valios nors truputį savo valdžią sumazjtu“ (Semevski. Krestjanski vopros v Rossii I t.). Su tokiomis tai mislimis grįždavo iš Europos apšviesti maskoliai; koki-gi jausmai turėdavo pabusti jų širdise, kada perzengdavo per rubežių ir atsirasdavo tarp savųjų, savo tėviškėje, kuri tada nei sapnuoti negalėjo apie laisvę ir lygybę. Žinoma, pirmiausiai turėdavo pulti jiems į akis baudžiaivos, nes tai buvo

pamatas, ant kurio stovėjo visas gyvenimas; neišvertus jo, nieko negalėjai pradėti.

Apart apšvietimo, dar kitas buvo kelias, kuriuomi idėjos, užgimusios Europoje, ėjo į Maskoliją; idėjos, ką šituom antru keliu ėjo, tiesiog užkabjdavo baudžiaivos. Čia aš turiu ant mislies Ekonomiską Draugystę, atsiradusią prie Katarinos II 1765 m. Dar truputį anksčiaus tuli artymiausieje Katarinos II ir augštai stovinti žmonės buvo sustatę projektus, kad pagerinti baudžiauninkų buvį. Taigi P. J. Panin 1763 m. padavė Katarinai II raštelį, kuriame rodyjo uždrausti pardavinėti baudžiauninkus po vieną, taipgi prekiauti rekrutais, ir sakė, kad valdžia turi nuspręsti, kokius mokesčius ir kiek ponai gali imti nuo baudžiauninkų ir kiek darbo nuo jų reikalausti. 1766 m., jau atsiradus Ekonomiskai Draugystei, J. P. Elagin taipgi padavė Katarinai II raštelį, rodydamas atiduoti baudžiauninkams žemę, kurią jie apdirba, ant amžino valdymo, t. y. kad jie ir jų vaikų vaikai galētu naudoti iš jos, ir užtai ponams mokētu valdzios paskirtus mokesčius. D. A. Golicin, maskolių pasiuntinys prie prancuzų dvaro, korespondencijoje, kurią vedė su savo gimine vicekancleriu A. M. Golicin, darodinėjo, sekdamas fizjokratu, kad Maskolijoje reikia pakelti žemdirbystę, nes kitaip negali augti mokslai, išdirbystė ir prekystė; delto jam rodėsi reikalinga, kad baudžiauninkams kaip savastis prigulėtu judinami daigtai ir abelnai darbo vaisiai, kurie lieka, užmokėjus, kas reikia, ponui; vėliau jisai mislyjo, kad baudžiauninkus visai reikia paleisti, tiktai be žemės. Katarina žinojo Golicin'o nuomonės, nes vicekancleris duodavo jai skaityti Golicin'o laiskus. Per įtekme šitu projektų Katarina pradėjo abejoti, ką daryti, kad palengviti baudžiauninkų padėjimą, ir uždavė sau šitokį klausymą: „iš ko turi susidėti ukininko savastis, iš žemės, kurią jis abdirba, ar tik iš judinamų daigtų, ir kokia ji turi buti.“ Šitą klausymą Katarina pavedė išrišti Ekonomiskai Draugystei, kuri ir apgarsino 1766 m. uždavą šitokioje redakcijoje: „kas naudingiaus draugijai: kad ukininkui prigulėtu, kaip savastis, žemė, ar tik judinami daigtai, ir kaip plati turi buti savasties tiesa.“ Atsakymus pristatė mokijti prancuzai, vokiečiai ir keli maskoliai; tarp jų ir minėtas Polienov. Prancuzai darodinėjo, kad baudžiauninkams reikia duoti laisvę ir žemės, bet vistai reikia atsargiai daryti, palengva, ir pirmiausiai rupītis dvasiškai pakelti baudžiauninkus; kaip bus jau apšviesti ir mokės brangiti laisvę, tada gali apdovanoti juos laisve ir žeme. Vokiečiai rodyjo tuom tarpu, nešnekant apie ateigą, nepaleisti baudžiauninkus, bet duoti jiems žemės, kurią iš eilės į eilę galētu valdyti, mokėdami ponams paskirtus mokesčius. Polienov taipgi reikalavo, kad baudžiauninkams duotu amžinai valdyti žemę, kad valdžia nuspręstu, kokius mokesčius jie turi mokėti užtai ponams, kad uždraustu pardavinėti baudžiauninkus po vieną, taipgi nežmoniškai juos bausti, kad apsaugotu baudžiauninkų turtus nuo ponų godumo ir, ant galo, kad parodytu, kaip baudžiauninkai galētu gauti laisvę. Nekurie atsakymai buvo atspaudijti, bet, ne pro šalį pasakyti, Polienov'o atsakymą stalčiuje užrakino delto, kad jisai dryso nejuokaudams, kaip Deržavin, bet iš tikro pasakyti teisybę ciecorienei, t. y. dryso aiškiai, kaip ant delno, išdėti baudžiauninkų vargus ir nelaimės.

Aisku, kad idėjos, kurios apsiireiškė atsakymuose ant uždavos Ekonomiskos Draugystės, išdygo ne ant maskoliškos, bet ant Europos dirvos, Prancuzijos ir Vokietijos. Perneštos į Maskoliją, jos turėjo platintis tarp inteligencijos ir palengva, kaip vanduo krantą, griauti pamatą, ant kurio stovėjo baudžiauninkų viešpatystė.

[Toliaus bus.] M. Joniskis.

Audiatur et altera pars.

Retai atsitinka maskoliškuose laikraščiuose, kad rašėjai gerą darbą pripažintu kada nors svetimiems gaivalams, arba už piktą reikalautų lygio nubaudimo del piktadarijo iš svetimų gaivalų ir piktadarių iš maskolių. Maskolius tie garbingi rašėjai ir už didžiausius nusidėjimus prieš nemaskolius visada moka ne tikrai išteisinti, bet jų nusidėjimuose kaip kada atranda labai pagirtiną patriotišką darbą — už kurį ne nubausiti nusidėjusių maskolių, bet dovanomis apipilti reikia. Tokias nuomones platina neperseniai „Moskowskije Wiedomosti“ gįdamos girtuokli maskolišką aficiera. Bartenieva kurisai naktyje užmušė Varšavoje aktorę Wisnowską. Moskvos publicistai žmogžudistėje atrado net patriotišką darbą maskoliško aficiero, bet užtatai apkaltino lenkus, kurie, kaip pasakoja, iš neapikantos del maskolių apskundė sudan maskolišką patriotą, kurį prigulėjo gal augščiausiais ordenais apdovanoti, o ne nubausiti. Žinoma atsitikusiam nubaudime to garsaus patrioto-aficiero kaltas yra ir sudas, kurisai juk ne iš lenkų susideda, o kaip kada taipjau ir gal daro nusprendimus pagal nuomones Moskvos publicistų.

Pripratę mes nuo seniai prie tokių nuomonių maskoliškų laikraščių, prasidžiaugėme atradę kur nors kitokias, priešingas augščiau minėtoms. Prie objektyviško teisingumo nepripratino mus ir „Nowoje Wremia“, delto-gi dabar objektyviškas straipsnis tame laikraštyje, teisybė ne mus bet lenkus siekiantis, ir mus pradžiugina, ir pripildo užsitikėjimu, kad gal ir į mūsų pusę kada nors pažiures teisingiau. Iš priežasties demonstracijų Varšavoje, atsikusių del šimtmetinio paminėjimo konstitucijos 3 mojaus, ir aplaistimo su sierine rugščia maskolių teatre susirinkusių ant perstatimo maskoliškos aktorių truppos, darbo, teisingai sakant, negero neišmintingo iš lenkų pusės, „Nowoje Wremia“ taip rašo:

„Gaila kad nē viename atsitikime nepagauta kaltų, bet mums rodosi, kad su jais reikia daryti vienaip, ar jie pasirodytu žydais, lenkais, arba ir maskoliškais ulycių pašlemėkais, nežiurint ant kokių ten pseudo-politiškų siekimų, bet tikrai ant reališkų-kešeninių. Nusidėjimuose visi yra sau ligus: ulycinis vagis, apliciantis drabužius sierine rugščia del palengvinimo sau ištraukimo mašnos iš kešeniaus kalto yra lygiai, kaip ir keriaujantis ta pačia rugščia jaunikaitis, teisinantis tą darbą patriotiškais jausmais, arba tuo, kad jį prikalbėjo prie to agitatoriai. Nesiduok prikalbinėti, nes prikalbinėjimai gal but klaidingi, pasakytumem anam jaunikaiciui — ir nedraugauk su agitatoriais, nes nedovanai valdzia daug pinigų išduoda ant to, idant aprupjtu tavę ir kiekvieną Varšavos gyventoją ramiu gyvenimu.

Abelnai reiktu mažiau gaudjti vėją ir šesėlius, o mažiau gailistingai žiurėti ant reališkų

nusidėjėlių, ant kurių patriotiškų jausmų nereikia žiurėti. Tą-syk del stokos objekto prapuls tikrai pats iš savės tikri, kaip ir netikri, demoralizatoriai ir agitatoriai.“

Po tais žodžiais „Now. Wr.“ ne tikrai mes lietuviai, bet kožnas svetimas gaivalas Maskolijos gal pasirašyti; tegul tik valdzios mūsų elgiasi pagal reikalavimą garbingo Peterburgo laikraščio, neatsiras priežastiu del rugojimo svetimiems gaivalams ant neteisingumo administratorių: Nieks iš svetimų, šiandien tik baudžiamų gaivalų Maskolijos juk nieko daugiau ir ne reikalauja, kaip to, idant tiesos visų gyventojų butų sulygitos, idant viešpatystė ne daljtu žmonių ant baudžiamų tikrai delto, kad jie išpažįsta kitokį tikėjima ir kalba kitėkin liežuviu, ir baudžiančių kitus tikrai delto, kad jiems ne tikrai daleisti, bet, galima sakyti, paliepta bausti ir skriausti ant dvasios ir turtu nemaskoliskus gaivalus. Nemaskoliškos kilmės tautos, kaip ir maskoliai lygias aukas neša ant reikalų viešpatystės, delto visi lygios naudos paeinancios iš apdangos valdžių reikalauja. Valdzios apdovanojancios maskolius kaštų svetimų gaivalų, juk neišlinosuoja nuskriaustų nuo aukų del savo reikalų. Tegul valdytojai, kaip liepia „Now. Wr.“, atmeta politiskus jausmus, simpatijas ir antipatijas, o lygiai visus savo dovanomis apdovanoja, ir lygiai baudžia nusidėjusius, tąsyk sutiksime ir nebus prašančių žiurėti ant nemaskolių, kaipo ant gaivalo neužsitikimo, nes neužsitikimais juos pats valdytojai daro. Nėra gal Maskolijoje (su menku išėmimų) nėjokio nemaskoliško gaivalo, kurisai be reikalo norėtu erzinti, priešjti, arba piktą daryti viešpatystei, nes jokios sau tame naudos rasti negal; jau-gi tą atranda pakraščiu administratoriai, ir jų tarnai daro tai tyčia del parodimo nežinančioms gal nieko centrališkoms valdzioms savo sargumą, idant dovanas užsipelnyti, o toliau išsiliuosuoti nuo kontroles tų valdžių. Melagingi danešimai tų sudemoralizuotų administratorių gimdo neteisingus įstatus, pančiojancius nekaltus pakraščiu nemaskoliškos kilmės gyventojus, o tas, teisybė, gal išsautki kaip kur pasipriesinimą, protestą, rugojimą, arba paslaptus darbus tarp nuskriaustų — nes ir neteisybė tur savo rubežius, kurių jau peržengti ir dručiausiam nedaleista. Kas-gi iš tikro lieka skriaudžiamies daryti, jai skriaudimai per skaudus ir neteisingi yra? Augščiausias viešpatystės valdytojas skriaudžiamų neklauso, jo tarnai už rugojimus naujais dar skaudesniais skriaudimais užmoka, vadjdami rugojimą pasipriesinimų valdzioms, publicistai, rašėjai ir kitoki nuomonių augjtojai jiesko pas silpnus ir neesanciu, nē sapne nesapnuotų kalėju, idant valdzia laikantieje išdavimuose pančiojanciu įstatų prieš niekur pagalbos neturincius ir teisybės jieskoti negalincius

neapstotu. Skriaustieji skundžiasi garsiai svietui, tikėdami, kad supratimas teisingumo dar ne visur apmirė; aiškina jie savo padėjimą, rodo nuskriaudimus, bet čia ne valdžias skundžia, tiktai jų neteisingumą; darbus, kokius nors nėjoki prisakymai svieto negal užgiti, kurių neužgina nęprisakymai Dievo, bet jie kad mums lietuviams, labiausiai nuskriaustiems, uždrausti yra Maskolijoje, tai mes atliekame juos slapta.

Ar toki atsitikimai naudingi, ar jie sudrutina viešpatystę, mes nepasaukti į rodinikus, apie tai spręsti negalime, bet pasielgimai valdžių nieko kito pagindyt negal. Užtatai kas yra, kas atsitinka tarp svetimų gaivalų, yra tai vaisiai sėklos, kokią sėja mūsų valdytojai. Kalbįtojams ir suartįtojams prieš mus valdžių, galima atsakyti: bukite geri ir teisingi del mus, mokėsime užtatai jums meile ir užsitikėjimu — nes prigimime žmogaus yra mokėti geru už gerą, už pikta-gi jus geru mokėti negalima, bet ir tai piktu už jų pikta nemokame, tiktai reikalaujame del savęs teisybės!

„Now. Wr.“ garsina, kad nusidėjimuose visi yra sau lygus. (Kiti maskoliški publicistai prisilaiko kitokios etikos: jie mokina, kad maskolius, nuskriaudęs ką nors iš svetimų gaivalų, neyra kaltas, bet nusidėjimas jo yra iš maskoliškos pusės patriotiškas.) Jaigu nusidėjimuose taip yra, tai išpultų, kad ir apdovanojimuose valdžių reikia tos pačios nuomonės prisilaikyti. Ergo, kas daleista maskoliams, kokiuose reikaluose tie užsipelno pašalpa valdžių savo — tas pats negal but uždraustas svetimiams gaivalams, nes prieš valdžias visi, nešanti joms aukas, yra sau, lygus, nes ir vertė aukų yra lygi. Taigi, jaigu valdžios šelpia maskolius reikaluose išaukštino ir pakelimo maskoliškos kalbos, jaigu įrengia delto atsakančias maskoliškas mokslavietes, jaigu su pašalpa valdžių išduodami yra atsakanti maskoliški raštai ir laikraščiai, tai tos pačios valdžios, neatmetančios aukų svetimų gaivalų, negal ir tiems užgiti to pačio reikaluose savo tautos, nors jau ir be pašelpos tų valdžių. Bet to nematyt Maskolijoje iki šiol, nežinia delko; čia svetimiams gaivalams norėti to, prie ko priverčiamas net yra maskoliškas gaivalas, yra uždrausta.

Kaip ant tų atsitikimų žiuri nors „Now. Wremia“? Apie kitus laikraščius neminėsime, nes numanome, kad kiti neparems nuomonių minėtojo laikraščio ir padėjime apie nusidėjimus; apie nuopelnus nęr ką ir šnekėti.

St—l.

Korespondencijos.

Iš Suvalkų rėdybos. Šį pavasarį Suvalkų apielinkės sudas sudyjo Suvalkuose labai didele kriminališką prova; buvo kaltinami keturi žmonės,

iš jų trys: Mikas Lapinskas, Juozas Novošinskas ir Jonas Klimavyčia — už tai, kad jie naktyje iš 16 ant 17 lapkričio 1888 metų kaime Giluiečius, Kalvarijos pavieto, užpuolė ant namų žydo Seinensko, užmušė penkis žydu, ten rastus, tarp kurių buvo: pati Seinensko, jos duktė ir sunus nuo pirmo vyro ir du žydu, nakvojusiu pas juos tą naktį, užgrėbė pinigų, kuriuos rado, ir daug daigtų, išeidami-gi ant galo uždegė ir grincią; ketvirta, Juzė Boruckienė, buvo kaltinama už tai, kad ji, žinodama apie augščiaus paminėtą nusidėjimą, nedanešė valdžiai ir slėpė daigtus, užgrėbtus nuo užmuštų žydu ir atneštus į jos namus. — Šita prova (byla) įpatinga kaip žveriskumu nusidėjimo, taip nusidėjeliu budais — taip ir darbu sudžios-tyrinėtojaus. Nusidėjimo žveriskumas aiškus iš tų žodžių, kuriuose aš išreiškiau, kame buvo kaltinami tie nusidėjėliai; jų-gi budai ir sudžios-tyrinėtojaus darbas išsiaiškis toliaus. Gavęs telegramą apie papildytą piktadėjystę, sudžia-tyrinėtojas tuoj nuvažiavo ant vietos, apžiūrėjo ją ir lavonus ir rado, kad keturi žydai negyvi, o vienas dar buvo gyvas, bet greitai numirė; šitas paskutinis, anot žodžių daktaro, buvo toks galincius, kad 10 vyrų butų apjiegęs, jaigu jis butų nemiegojęs laike užpuolimo; rado pėdsakus į vieną kraštą trijų žmonių, į kitą vieno; ant galo nuo keturių žmonių, kurie tą vakarą važiavo nuo Simno į Kalvariją, per Giluiečius, dažinojo, kad jie, budami už 3—2 verstu nuo Giluiečių, pamatė žybsint ugnį, o iki privažiavo artyn, užsidegė Seinensko butas, arti kurio ant kelio jie sutiko 3 žmones, bet šitie, pamatę juos, pasitraukė iš kelio į lauką, vienas iš jų riktelejo „Aleksandra, eik greičiaus“; paskui jie išnyko, nes naktis buvo tamsi, o važiavusieji žmonės prikėlė nekuriuos Giluiečių gyventojus, kad eitų gesinti ugnį, patys-gi nuvažiavo toliaus į Kalvariją. — Ot ir viskas, ką turėjo iš pradžių tyrinėtojas; daugiau nebuvo jokių pėdsakų, jokio siulo, kuriuom butų galėjęs sekti toliaus, iki suseks kaltinikus; tiktai ačiu savo energijai, darbštumui ir išminčiai jis, per visus metus dirbdamas, surado kaltinikus. Pradžioje tyrinėjimo, jis pasodino į kalėjimą kelis žmones, kurie buvo žinomi, kaip piktadariai, o kuriuos paskui, kada susirinko daugiau medegos turėjo paleisti, kaip nekaltus šitame dalyke. Važinėdamas po aplinkinius kaimus ir klausynėdamas kožno žmogaus, jis atitiko tokius, kurie matė, kaip pas ukiniką kaimo Zizanų (10 verstu nuo Giluiečių), Antaną Boruckį tą dieną, kurios vakare buvo užmušti Giluiečių žydai, buvo Lapinskas, Novošinskas ir bėgęs iš Katorgos kacapas Aleinikov, kuris ir dabar išbėgo iš šio krašto ir išsprudo iš sudo rankų, ir kaip vakaran Boruckis juos išvežė; rado ir tokius žmones, kurie paskui juos matė einant jau be

Boruckio, o šita vienas žydas matė tą patį vakarą sėdintį palei Seinenskio butą ant akmenų; ant galo atsirado ir toki žmonės, kurie matė, kaip jie paryčiu sugrižo pas Boruckį ir paskui visą dieną perbuvo pas jį, tiktai kada atėjo garsas apie tą piktadėjystę, tai Boruckis išvarė juos nuo savęs. Sudžia tyrinėtojas dasižinojo, kad Boruckio namas — tai prieiga visokių piktadarių ir kad jis pats tai vagis ir plėšikas; apžiūrėjęs jo namus, rado daigtų, prigulincių žydui Seinenskiui (turiu pasakyti, kad pats Seinenskis tą naktį buvo Varšavoje). — Laike šito tyrinėjimo Lapinskas ir Novošinskas pridarė daug nusidėjimu Vilniaus ir Kauno rėdybose, įpač Lapinskas, apie kurį eina tyrinėjimai už kelis užmusimus ir apgrėbimus; už šituos nusidėjimus pasisėkė juos sugauti, nes žmonės tikrai matė, kaip jie tą — ir tą darė; besėdėdami kalėjime jie, o įpač Lapinskas, prisipažino prieš nekuriuos kalinius, kad Giluiciu užmusimas tai darbas jo ir jo draugų. — Tokiu budu pamaži išsiaiškino, kad kaltinikais šitos piktadėjystės yra: Lapinskas, Novošinskas, pabėgęs Aleinikov ir miręs Boruckis, o jo pati Boruckienė kalta, kaipo užslėptoja, kiti-gi, kuriuos iš pradžių tyrinėtojas patraukė, kaipo kaltinikus, ir taip kuriu buvo Klimavyčia, nekalti. Taip išvedė provą sudžia tyrinėtojas Lesevyčia, mūsų vientautis. Ant šitos provos jis dirbo su viršum metus; kaip sakiau, važinėjo po kaimus savo paviete, važinėjo Vilniuje ir po Vilniaus rėdybą ir darbo jo susidėjo tomas iš 720 lapų. — Suvalkų apielinkės sudas apsudyjo sutinkančiai su išvedimais sudžios-tyrinėtojus: Lapinską ir Novošinską ant 20 metų katorgos kožną, o Boruckienę ant 6 metų katorgos, Klimavyčia-gi pripažino nekaltu. Prokuratorius netiko su nuomone sudžios tyrinėtojus apie Klimavyčia ir, išrasdamas jį kaltu, 2 valandi davadžiojo sudui jo kaltenybę, bet Klimavyčia turejo gerą apgyneją prisiekusį advokatą Vaišnora (alias Voišnara), kuris puikiai sukritikavojo ir sumušė visus prokuratoriaus išvadžiojimus. — Dabar apie pačius nusidėjėlius: apie Boruckius jau sakiau, kad jų namas — tai prieiga piktadariu, kur jie sumislydavo savo darbus, dalydavosi pelną etc.; Aleinikov tai bėgęs iš Siberijos katoržnikas, taipgi ir Novošinskas; Lapinskas-gi umu laiku padarė daug žmogžudysčių; Lapinskas ir Novošinskas tai nusidėjėliai-ponai; Lapinskas — žmogus neprasto proto ir gana išsilavinęs; ant sudo jis taip stačiai ir išmaniai kalbėjo, kad nesykį statė į nesmagų padėjimą patį prezesa, paskutiniame savo žodyje jis pasakė, kad jis negali savę, apginti delto, kad jis nesimokino jurisprudencijos. — Dabar ne vieno žmogaus gyvastis ir turtas apgintas nuo tų nusidėjėlių iš profesijos.

Girininkas.

Iš Latvijos.

Besiblaškant po svieta, teko man atlankyti ir Latvių kraštą. Gana tai įpatingas žemės kampelis, atsidėjęs vertėtų šitą apie jį papasakoti. Gal but, aš tai ir padarysiu kitu tarpu, šios-gi dienos laiskelyje norėčiau pasikalbėti apie lietuvius, gyvenančius Latvijoje. Kad lietuvių yra ir latvių žemėje, o nekuriuose vietose ir gana daug, tai, žinoma, ne naujieną ir ne dyvai, nes kur šią gadynę jų nėra. „Yra, tai yra, — gal kas pasakys juokdamas — tik sunku rast; o juk tai tikra teisybė. Lietuvis ir namieje jaučiasi lyg ne namieje, o svetimam krašte tai ėmęs, rodos, kad įmanytų, į dulkę pavirstų. Da rengdamasi atlankyti didžiausiąjį Latvijos miestą, garsingą Rygą, girdėjau, kad tenai ėsą gana daug mūsų žmonių. Atvažiuoju Rygon, apsistoju, vaikščioju po miestą skersai ir išilgai, girdžiu aplinkui kalbant vokiškai, latviškai ir visaip kitaip, o kad nors vieną žodį lietuvišką išgirsčiau, anaip tol. Sulaukęs šventos dienos, einu jieskot katalikų bažnyčios; ėionai, sakau, ir Rygos lietuvius atitiksiu. Teisybė, neapsirikau. Prisiartino prie taip vadinamos miesto pilies — prieš nedidelę bažnytėlę (katalikų) susitelkę gana daug žmonių. Štai, tariau sav, kur lietuviai, tikri lietuviai, nepametė net savo papročio, sustojus bureliais prieš bažnyčią, pasikalbėt su giminėmis ir pažįstamais apie savo vargus ir linksmybes. Įsimaišau į pulką: paklausysiu, apie ką ir kaip kalba. Kalba apie visą ką, daugiausiai išlėto, nedrąsiai, kaip lietuviai; bet kalba latviškai, vokiškai, gudiškai ir lenkiškai. Gana vienok gerai prisiklausyt, kad neabejot, jog daugumas ėionai ištikro lietuvių — taip stačiai lietuviškai taria svetimus žodžius: „ėto, brot, govoriš?“, „co mamy tu stojac, pójdziam“ ir t. t. Užtai, įėjęs į bažnyčią, matai aplink savę jau tikrus lietuvius, kaip priguli but. Jų didesnė pusė tarpo meldžiančius: viens, gnaibydamas rožančių, garsiai kalba „Sveika Marija“, kits ant lietuviškų knjų meldžiasi. Vargdieniai lietuvis, matyt, tiktai bažnyčioje jaučiasi žmogum, lygiu kitiems, tiktai Dievo namuos, rodosi jam, nieks jo neišjuoks, nepabars už jo kalbą. Jam tada ir į galvą neateina, kad ir bažnyčioj žmonės dažnai dalinasi į augštesnius ir žemesnius, kaip ir paprastam gyvenime, jis užmiršta, kad ir apie bažnyčios tarnus kalbama: „co wolno księdu, to nie organizie“. Bet Rygos maldinikų lietuvių lygybės jausmai teesti tiktai iki pamokslui. Kada kunigas, užėjęs ant pamokslinycios, pradeda sakyt pamokslą lenkiškai, vokiškai arba latviškai, tai atsikvotęs ir atsiminęs, kad ėionai nė sykį neteko girdėt lietuviško pamokslo, atsidusėjęs, nekartą pamislyja, kad tur but Dievo žodžiai apie lygybę žmonių prieš Jo vardą pasakyti ne del lietuvių. Nekartą stačiau aš sav klausymą,

delko Rygos katalikų bažnyčioje nesako niekados pamokslo lietuviškai. Juk lietuvių visados buna bažnyčioje didesnė pusė, juk jie daugiausiai neapšviesti žmonės-darbininkai, vežėjai ir t. t., įsimaisę tarp svetimų žmonių visokių tikėjimų; o kam-gi, kaip ne tokiems reikalingas pamokslas gerai suprantamoj', prigimtoj' kalboj', o ne kokioj' tenai latviškoj', vokiškoj' arba lenkiškoj'? Nemokėdamas pats sav atsakyt ant tokio klausymo, kreipiausi prie žmonių, sėniai Rygoje gyvenančių, kurie turėtų, rodos, tai žinot. Viens atsakė, kad tur but delto, kad lietuviai niekad neprasė saktj jiems pamokslą lietuviškai; kiti paaiškino, kad jaigu ir prasė, tai galėję nieko nelaimėt, delto, kad ir taip jau trijose kalbose sako pamokslus ir lietuviai ne vienaip, tai kitaip suprantą. Girdėjau taipgi, kad lenkai dasižinoję apie lietuvių norą giedot bažnyčioje lietuviškai ir klausyt pamokslą savo kalboje, sušukę: „nie pozwolimy“. Šitame aide amžinai neužmirštamų senovės lennų „seimikų“ tur but ir kyšo „sėk“ viso šito klausymo.

Tiesa, pasakojo man, kad pernai gavėnioj' du kunjgu lietuviu pasidalįdami, apvaikštinėdavę rytmečiais kas utarniką stacijas su lietuviškomis giesmėmis. Gerai butų, kad ir toliau Rygos lietuviai gautų pasidžiaugt nors tokiais trupinėliais, nukrintančiais nuo ponų stalo.

Pernai pavasarį pradėjo statyt Rygoje antrą katalikų bažnyčią; taigi neužilgo bus čionai dvi katalikų bažnyčios. Bet ar laimės ką iš to lietuvių, nežinia, ir labai abejotina, nes per šventinimą pamato naujosios bažnyčios davėsi patėmyt gana priešingas ženklas: sakė pamokslą lenkiškai, vokiškai ir latviškai, o apie lietuvišką ir neužsiminė. Labai todėl galimas daigtas, kad ir prie dviejų bažnyčių neatsiras tarpo del lietuviškų giesmių ir pamokslo.

Iš kitų didesnių latvių miestų, kur atsiranda pusėtinai lietuvių, teko man atlankyt Mintaują. Tenai kur-nekur matyt buvo (nežinau, ar iki šiolai užsiliko) lietuviški parašai . . . bet tiktai ant karčiamų durų (sic!), teko girdėt lietuviškai giedant bažnyčioj' ir net sakaut lietuviškai pamokslą, nors tai, kaip girdėjau, taipgi tiktai daleista ir patys daleidėjai, užėjus kalbai apie lietuviškas giesmes ir pamokslus, stengiasi iš to pasiteišti, lyg iš kokios kaltės, kurios jie dasileido per savo nuolankų budą. Sancta simplicitas!

Latvijoje, kaip žinoma, daug daugiau laisvės, nekaip mūsų krašte, nors šiandien ir latvius pradeda palengva riest į avino ragą. Ikišiolai čionai begalės visokių dragysčių, kur žmonės vienkokių siekių tautiškų, amatiškų ir visokių kitokių susieina pasikalbėt, pasilinksmjtsavytarpjje. Tarpo tokių dragysčių Rygoje skaitosi „Aušra“, giesminjškų dragystė. Uždėjo tą dragystę Rygos

lietuviai bene pabaigoje 1881 m. Išpradzių viskas ėję gerai. Nors truko grašio ir kit-ko, vis-gi lietuviai turėjo kur suseit, pasidainuot, pasikalbėt. Saugojo Dievas draugystelę nuo nelabo nedraugo; tik, o nelaimė; atsiminė apie vargdienius lietuvius jų senieji kaimynai ir geradėjai lenkai, kurių Rygoje nors daug mažiau, negu lietuvių, bet daugumas galingi ir turtingi, o įpač, kaip visada, begalo mielaširdingi. Šoko jie lietuviams į pagelbą, pakėlė brangi „Aušros“ ir galų-gale . . . pavėržė ją nuo lietuvių. Šiandien „Aušra“ jau lenkų, nė žodžio negirdėt tenai lietuviškai. Jaigu vartoja vardus „litwin“ ir „žmujdzin“, tai tiktai susiginčyją už žalio stalelio, nes, kaip dažnai jau teko ne vienam girdėt nuo draugystės vadovo: „Auszra“ ekzystuje nie dla žmujdzinów“.

P. A.

Petrapylės. Šį keliatą žodžių rašau išgalingo gudų sostapilio ne delto, idant aprašyti didumą ir gražumą to miesto, o taip-pat jo oroblogamą — bet idant primjti apie lietuvišką Petropilyje kolioniją. Teisybė, dar man rodosi niekur aiškiai lietuviškoji kolionija čia nepasirodė, kaip tai galima pasakyti apie lenkų, vokiečių arba prancuzų kolionijas. Tos kolionijos visos tur savo susirinkimus, tur savo balius, tur savo draugystes — lietuviškoji-gi kolionija nieko to netur, o vienok ji yra. Jog ji čia yra, tai kožnas lietuvis čia nekuri ilgesnį laiką pagivenęs — tapat pasakys. Jis čia sutiks tai šį, tai tą, su kuriais gražiai iki sočiai apie Lietuvą galės pasikalbėti — ir tai ne lenkiškai, bet grynai lietuviškai. Lietuvis su padyvu pamatys, kad lietuviškai čia kalba ne vien prasti žmonės, bet ir augšti kartais ponai, lietuvis, sakau, pamatys, jog čia jo kalba nėra niekinama, ir už prastą laikoma. Jaigut-gi atvikusis čia ant trumpo laiko lietuvis nieko iš savųjų čia nepažitų, tai tegul kokioj norint nedėloj nueina ant Nevos ulyčios į sv. Katrinos bažnyčią 4 adnojo po-piet. Ten tada jis išgirs lietuvišką pamokslą, o potam išgirs burį susirinkusiųjų lietuvių — lietuviškai begiedant. Tas taip jam bus malonu ir saldu, jog tarsi įškarto jis bus perkeltas iš to tolymokrašto į Šiaulus, arba Telsius. Lietuviški pamokslai — tai pirmutinis diegas Lietuviškosios čia kolionijos. Nuopelnas išdaiginimo to diego prigul kn. Justinui Pranaičiui, kurs tuom didžiausj nuopelną užsipelnė kaip prieš V. Dievą taip ir tarpo lietuvių. — Duok, Dieve, kad jis rastų sav pasekėjus, kurie kitus diegus praaikštų. O aiškus lietuviškosios kolionijos čia pasirodymas neatmestina yra reikalingas. Pirmučiausiai todėl, idant valdžia mus, lietuvius, liautusi už lenkus laikius. Mes lietuviai — ir norime, kad už lietuvius laikomi butumem! Toliaus, aiškus lietuviškos kolionijos užvedimas butų tuom geras, jog

tokia kolonija galėtų pagelbos ranką paduoti tiems lietuviams, kurie kasmet į čia atvažiuoja sav uždarbio įieškoti. — O jog tokie, šviežiai į didelį miestą atvykusieji lietuviai, nė kalbos gerai gndiškos nemokantieji, nė žinantieji šio miesto ir krašto užvedimų pašalpos reikalauja — tai rods nieks prieš tai neprieštaraus. O ir valdžia vel negal ant to skersai žiurėti, nes mes, lietuviai — esame tokie pat valdžios ir ciecoriaus žmonės, kaip ir gudai, lenkai, latviai etc., ir daug artymesni, negu iš svetur atvykusieji vokiečiai ir prancuzai. Mes taip-pat gerai — o gal dar ir geriaus kaip ir kiti — mokame visokius mokesčius ir rinkliavas, atbuvame kareivystę, laike karės kraują gožiame — taigi mums, kaip ir kitiems, turėtų būti duotos tos pačios tiesos. Tada, kas kitoms tautoms daleista — tai tas ir del mūsų negal būti užginta.

Taigi tvirtinu, jog kožnas norintis surasti Petrąpylėj lietuvišką koloniją — ją čia suras, norint ji netur dar aiškio savo buvio. — Pagal žodžius tų, kurie seniai Petrąpylėje gyvena, čia lietuvių gal būti apie 8 tukstančius. Lietuviai čia tur vietas po visokias ministerijas, kaipo urėdinįkai, toliaus yra daug tarpo lietuvių daktarų, inžinierių, mokįtojų, aficerių, kupčių — o daugiausiai tai darbinįkų ant visokių pabrikų, kurie reikalautų šviesios rodos nuo savo augštesniųjų brolių. —

Taigi sakau, lietuviu Petrąpylėj daug, bet jie dar nėra į vieną kruvą susimetę. Iki šioliai visi gangreit yra išsiskirstę. Tai negerai. Tautiškas jausmas nėra didis. Tai lietuvių kliautis. — Teisybė paskutiniame laike lietuviai pradeda jausti, jog jie yra kas kits, negu lenkai — ir nebnuor, nuo anų ant pasaitėlio būti vedžiojami. Žiuredami ant lenkų, kaip tie su čekais ir slovenais rengiasi į prietelystę įeiti — ir lietuviai atsiminė apie savo artymiausius genčius — o tai apie latvius — ir nuo šių broliškai buvo sutikti. Duok, Dieve, idant lietuviai su latviais arėiaus susieitų ir drauge stengtusi žengti pirmyn prie šviesos ir civilizacijos! —

Serbų karalienės išzvarimas.

Vakar, 19 d. gegužio ant skupščinos nutarimo atsispiriant, ant nutarimo, kurs per angščiausia valdžią buvo užtvirtintas, tapo danešta karalienei Natalijai, jog Serbiją tur apleisti. Kada karalienės karieta per ulyčias važiavo, tai buvo girdžiami šauksmai: „Karalienę išvaro.“ Tuojaus susirinko žmonių buriai, prie kurių prisidėjo jaunimas iš iškaly išeinantis. Tas buris išvaikė karalienės konvojį ir jos karietą atgal į miestą sugražino. Del maišto atstumimo buvo susaukta kariumenė, kurią žmonės akmenimis sutiko. Po pirmo iššovimo buriai išsiskyrė. Abidvi puses rukoja po keliatą sukultųjų. Karalienė šįryt apleido Serbiją ir nusidavė į Zemliną.

Turgavietės.

Į pabaigą gegužio mėnesio prekės ant javų kur kas pašoko delto, kad nelabai kaip visur užderėjo javai, o Vakarinėj Europoj' net pasnigo ir pašalo. Taipgi Suvienytose Valstijose nors abelnai tikisi, kad turės dailų užderėjimą, vienok bus mažesnis, kaip užsinešė pirmai. Už javus mokėta:

Naujam Jorke (Amerikoj') už kviečių pudą 1 rs. 13 kap. — 1 rs. 20 kap.

Londonė: už kviečių pudą 1 rs. 26 kap. — 1 rs. 34 kap. už rugių pudą — 98 kap., už avių p. 86 kap. — 108 kap., už miežių p. 90 kap. — 92 kap.

Berlyne: už kviečių p. 1 rs. 9 kap. — 1 rs. 34 kap., už rugių p. 91 kap. — 1 rs. 9 kap., už avių p. 91 kap. — 94 kap., už miežių p. 92 kap. — 97 kap.

Karaliaučij': už kviečių rudeninių p. 1 rs. 16 kap. — 1 rs. 22 kap., už vasaručių — 1 rs. 15 kap., už rugių p. 1 rs. 9 kap., už avių p. 78 kap., už miežių p. — 82 kap.

Rygoj': už rugių p. 98—99 kap., avių 72—84 kap., miežių 80—82 kap., sėmenų 1 rs. 35 kap. — 1 rs. 37 kap.

Liepojuj': už rugių 97—98 kap., avių 72—83 kap., miežių 79—84 kap., sėmenų — 1 rs. 34 kap.

Kaune: už kviečių p. 1 rs. 25 kap. — 1 rs. 30 kap., už rugių p. 1 rs. 5 kap. — 1 rs. 8 kap., avių 75—80 kap., miežių p. 75—90 kap.

Suvalkuos': už kviečių rudeninių p. 1 rs. 18 kap. — 1 rs. 35 kap., vasaručių 1 rs. 10 kap. — 1 rs. 15 kap., rugių 1 rs. 10 kap. — 1 rs. 15 kap., avių 70—80 kap., miežių 75—82 kap.

Prekės pinigų:

svaras šterlingų	8 rs. 49 kap.
markė	47 su puse kap.
frankas	33 kap.
guldenas	72 kap.
pusiauimperijolas	6 rs. 72 kap.
rublis sidabrinis	1 rs. 5 kap.
— popierinis	74 kap. mainant ant aukso.

Gromatnyezia.

Vincas apturėjo 100 rublių nuo Antanulio ant „Varpo“ bei „Ukinįko“ reikalu ir juos atidave į algą Ser—.

Mokėjo už „Varpą“ bei „Ukinįką“:

Janis Paddags Piaulei	7 Mark
Baltras . . . . . už „Ukinįką“	5 rub.
Ed. V. . . . . už „Varpą“ bei „Uk.“	7 rub.
Silvestras Baliunas . . . . . už „Ukinįką“	4 Mark
Silvestras Pritsiavyčia . . . . . už „Ukinįką“	4 Mark
Tamošius Katkiavyčia . . . . . už „Ukinįką“	4 Mark
Petras Uskovskis už „Varpą“ bei „Ukinįką“	4 dolerius = 16 Mark
Asher & Co. Berlin W. . . . . už „Uk.“	2,20 M.

Klaidos attais: 5 numeryje apsigarsino po vardu ponas A. Kuršatis 45 markei — turi buti: **3,50 markei.**

Del visuomeniszkos žinios.

„Vienybė Lietuvnių“ jau kelintame numeryje spaudina istoriją Daukanto, o taipgi spaudžia skyrium nuo laikraščio; taigi kada bus visa atspausta laikraštyje, tai bus galima gauti ir skyrium pirkti knigą istorijos Daukanto pas

J. Pauksztis, Plymouth Pa, N. America.

J. Schoenke's knigu spaustuve

Tilzeje,

☞ Augsztojoje ulyczioje. ☜

Dirba lietuviszkas ir žemaitiszkas (katalikiszkas)
maldakningas, dvasiszkas ir svietiszkas kningas.

Czia-jau prie spaustuvės yra

kningu krautuve,

kur parduoda visokias knjgas ant vietos ir, ant pareikalavimo, prisiunczia į pa-
rubežius. Dabar tik czion tegalima gauti ką-tik iszėjusia

Ketvirta dali Gyvenimu Svventuju.

Apturėtojas tos spaustuvės, prisizadėdamas įpatingai prieteliszkai patarnauti
Rusijos katalikams (nes ir pats yra kataliku), pasitiki, jog anos pusės lietuviui-
katalikai reikale atsimis jo knigų spaustuve ir krautuve.

Spaustuvės ir krautuvės adresas yra toks:

J. Schoenke,

Tilsit (Ostpreussen), Hohe Strasse 13.

Įtalpa: Kas iš to naudoja? -j-a-. — Kur? J. M—ys. — Pagieža, V. K. — Tėvyniški varpai. — Trumpa ap-
žvalga archeologiskų tyrinėjimų, J. Bitaitis. — Priežastys išnykimo baudžiajų Maskolijoje, M. Joniškis. — Audiatur et altera
pars, St—l. — Korespondencijos: Iš Suvalkų rėdybos, Girininkas. Iš Latvijos, P. A. Iš Petrapylio. Serbų karalienės iš-
varimas. — Turgavietės. — Gromatnyčia. — Apgarsinimai.